

**PERNŠTEJNSKÁ DIPLOMACIE V DOBĚ STAVOVSKÉHO
POVSTÁNÍ ROKU 1547**

(edice listů Jaroslava z Pernštejna z února až června 1547)

Petr VOREL

České stavovské povstání roku 1547 představuje jeden ze zlomových okamžiků vývoje českého státu v raném novověku. Jeho význam se zrcadlí i v míře badatelského zájmu, jenž byl věnován několik měsíců trvajícím aktivní rezistenci stavovského uskupení a následným panovnickým sankcím.¹⁾ Z nadhledu bezmála čtyř a půl staletí se ve stále zřetelnějších barvách rýsují ekonomické, nábožensko-politické a kulturní důsledky nezdařeného odboje. Ovšem autentických pramenů, jež by nám pomáhaly dokreslit detaily vlastního průběhu povstání, máme k dispozici žalostně málo.²⁾ Ostatně jako po mnohé jiné nezdařené revoltě, po níž následovaly exemplární tresty vybraných viníků a jiným bylo dopřáno jen sklonit hřbety. A byl jim dopřán i čas, aby se distancovali od těch, ku kterým byla pověstná "Fortuna volubilis" při otáčce svého osudového kola méně příznivě nakloněna. V takových okamžicích mizívá vše, co bylo psáno a mohlo by být přičteno k tíži.

Významný vliv Jana z Pernštejna na průběh i výsledky povstání je nesporný, byl rozporuplný a dosud ne zcela jasný.³⁾ Šedesátiletý Jan z Pernštejna (*4.9.1487,+8.9.1548) se tehdy nalézal v dosti obtížné situaci. Ve svých mladších letech náležel mezi vůdčí postavy stavovské opozice. Jeho politická aktivita vyvrcholila v roce 1543, kdy se ujal role mluvčího té části stavů a duchovenstva, jež usilovala o vnější sjednocení domácích nekatolíků (starokališníků, novoutrakvistů a Jednoty bratrské) a jejich organizační nezávislost na Římu podle vzoru jiných protestantských církví. Po tomto neúspěšném mocenském střetnutí se zájmy panovníka Jan z Pernštejna na aktivní opoziční politiku rezignoval. Začal se více věnovat vlastním ekonomickým problémům, neboť na něj stále tíživěji doléhaly počínající projevy úvěrové krize. U Pernštejnu opět dozrál čas k oportunistickému pohybu kormidla, směřujícímu "rodovou loď" znovu po

proudu.⁴⁾ Oním nosným proudem byl tentokrát panovnícký dvůr, vytvářející i v českých zemích nový nadstavovský systém moci. Stárnoucí Pernštejn stál na rozcestí. Ve svém pozeňnaném věku se již na historické křižovatce nerozhodl rázně odbočit a při vzájemné dlouholeté nedůvěře s panovníkem snažil se jen hrát navenek roli loajálního velmože. Janova vnější loajalita, do jisté míry vynucená problematickou finanční situací, se však stala novým výchozím bodem pro přípravu budoucí kariéry jeho tří synů - jiné ovšem, než o jaké zřejmě jejich otec před rokem 1543 uvažoval. Postupné začleňování Janových synů mezi nejvyšší vrstvy habsburského dvořanstva začalo již v mezidobí 1543-1547, avšak vyvrcholilo až po Janově smrti. Nejstarší Jaroslav zaujal pozici u dvora krále Ferdinanda I., prostřední Vratislav posílil své postavení dvořana u následníka trůnu Maxmiliána a nejmladšímu Vojtěchovi bylo předurčeno stát se členem dvora mladšího krále syna, arciknížete Ferdinanda, po roce 1547 místodržícího v Čechách.

Vrcholu na této nové cestě dosáhl však pouze Vratislav (*9.7.1530, +27.10.1582), pozdější český kancléř, blízký dvořan císaře Maxmiliána II. a jedna z hlavních opor katolické církve, připravující se k restauraci své moci v Čechách⁵⁾. Nejmladší Vojtěch záhy odmítl nabízenou kariéru a stal se, byl jen na krátký čas, který mu osud dopřál (*7.10.1532, +17.7.1561), svým způsobem pokračovatelem otcových reformačních tradic.⁶⁾ Nejstarší Jaroslav pak na sklonku svého taktéž nedlouhého života (*14.11.1528, +27.7.1560) sehrál roli tragické postavy evropské renesance, roli intelektuála mnohostranných zájmů a nadějných perspektiv, donuceného uprchnout před starostmi vezdejšího světa. Zůstává dosud otázkou, nakolik se na jeho finančním a společenském bankrotu podílel samotný panovnícký dvůr, nevyváženost mezi osobní přepychovou spotřebou a reálnými finančními možnostmi zadluženého dominia, spory mezi bratry navzájem i jistý nesoulad mezi Jaroslavem a domácí stavovskou obcí, jejíž ustálené normy ne vždy respektoval.⁷⁾

Vývoj Jaroslavovy osobnosti byl nepochybně značně složitý a události rušného roku 1547 se do života osmnáctiletého chlapce zapsaly jako hluboká životní zkušenost. Stárnoucí otec jej sice jistě již dříve začínal zasvěcovat do tajů a úskalí vysoké dvorské politiky; jako nejstarší syn zastupoval otce i při správě rodinného majetku. Stavovské povstání bylo ale, pokud víme, jeho první praktickou politickou zkušeností, při níž nestál jen v roli pozorovatele otce více či méně úspěšného snažení, ale při níž sám musel rozhodovat a řešit úkoly, hodné zkušeného muže.

Dopisy Jaroslava z Pernštejna, odeslané z pardubického zámku od 9. února do 18. června 1547,⁸⁾ představuje cenný a badatelsky dosud nevyužitý zdroj informací pro bližší objasnění role obou Pernštejnů (otce i syna) v průběhu stavovského povstání. Dávají však také nahlédnout do zákulisí perštejnské diplomacie v době vyhrocené společenské situace a přinášejí i doklady pro poznání samotného Jaroslava z Pernštejna v době jeho mládí.⁹⁾

Jaroslavovy dopisy, zde zpřístupněné v edici, jsou adresovány pouze dvěma perštejnským dvořanům, působícím v neklidné době povstání v diplomatických službách Jana z Pernštejna: Janu Vyskytenskému z Vyskytné je jich určeno dvanáct, Kryštofu Skuhrovskému ze Skuhrova čtyři.

O Janu Vyskytenském toho mnoho nevíme. Pocházel pravděpodobně z Kolína, jeho otcem byl nejspíš tamní městský písař, jenž počátkem 16. století získal predikát "z Vyskytné". Jan z Vyskytné v letech -1529-1533- zastával úřad hofrychtěře královských měst, později ve třicátých letech 16. století se s ním setkáváme v Kutné Hoře. Před rokem 1547 zřejmě delší dobu působil jako úředník ve službách Jana z Pernštejna a v době povstání zastupoval svého pána při jednáních s radikální opozicí. Další zprávy z doby po roce 1548 o něm nemáme a jako majitel pozemkového majetku se neobjevuje.¹⁰⁾

Kryštof Skuhrovský pocházel ze starého rytířského rodu, jenž se svou tradicí hlásil ke stejnojmenné tvrzi nedaleko Berouna, ve třicátých letech 16. století již pusté. Kryštofův děd Václav zastával okolo roku 1464 funkci purkrabího Pražského hradu. Kryštofův otec Jeroným vystřídal v jagellonské době několik zemských úřadů (místokomorník 1497-1503, purkrabí Pražského hradu 1503-1506, místopůd 1509). Sám Kryštof se proslavil již v roce 1529 při obraně Vídně před tureckými vojsky. Od té doby se těšil zvláštní královské přízni. V roce 1545 získal Kryštof Skuhrovský statek Votice, ležící nedaleko rodového Skuhrova (tedy dosti daleko od perštejnských držav), ale majetkový vzestup jej teprve čekal. Spolu s manželkou, dcerou Přecha Popovského z Bezejovic, vyženil již před rokem 1547 statek Popovice. Ten mu byl formálně postoupen až po Přechevě smrti (+1548), stejně jako Přechevy další statky v jihovýchodních Čechách (Pravětice, Čekanice).¹¹⁾

V roce 1547 a nějaký čas před tím působil nepochybně jako úředník ve službách Jana z Pernštejna, ale bližší okolnosti nejsou jasné. V době povstání zastupoval Jana z Pernštejna při jednáních s prokrálovskou stranou. V době represí proti královským městům a Jednotě bratrské se Kryštof přímo angažoval jako královský komisař. Odměnou mu byl výrazný podíl na rozprodeji statků, konfiskovaných královským městům po porážce povstání, ať již přímo jejich získáním od panovníka či zprostředkovaně od Jana z Pernštejna. Značnou část svého pozemkového majetku soustředil Kryštof ze Skuhrova v rámci středně velkého panství Louňovice u Vlašimi, kde sídlil až do své smrti (+ do 1566).¹²⁾ Zajímavý je jeho spor, probíhající před zemským soudem v letech 1546-1548, v němž byl písařem desk zemských menších Petrem Dobřenským z Dobřenic obviněn z padělání data na jedné z trčkovských listin.¹³⁾

* * *

Jaroslavovy dopisy vytvářejí několik více-méně uzavřených časových bloků. Profná se v nich rovina politická a hospodářská. První čtyři listy z 9.-15. února 1547 jsou cenným dokladem o postoji Pernštejnů vůči nařízením krále Ferdinanda I. z 12. ledna 1547. Král v něm přikázal českým stavům vypravit zemskou hotovost, která se měla stát nástrojem habsburské politiky ve válce císaře Karla V. s protestantskými knížaty v Říši.¹⁴⁾

Dlouholeté náboženské spory mezi císařem Karlem V., bratrem českého krále Ferdinanda I., a protestantskými knížaty, seskupenými v tzv. Šmalkaldském spolku, vyústily v létě roku 1546 v přímou vojenskou intervenci císaře a jeho spojenců. Vojenské tažení směřovalo proti vůdci spolku, saskému kurfiřtu Janu Fridrichovi. Pod záminkou vnějšího ohrožení českých zemí dosáhl král Ferdinand na českém sněmu r. 1546 svolání zemské hotovosti. Většina krajů, byť neochotně, své vojsko do polního tábora u Kadaně vypravila. Když však mělo skutečně táhnout spolu s oddíly krále Ferdinanda a knížete Mořice Saského za hranice českého království proti kurfiřtu Janu Fridrichovi, došlo k otevřené vzpouře části velitelského sboru. Zbývající stavovské vojsko k tažení přistupovalo velmi neochotně. Neúčastnilo se žádných významnějších bojových akcí a počátkem listopadu 1546 se jednotlivé oddíly české zemské hotovosti vrátily zpět.

O několik týdnů později přešel Jan Fridrich do ofenzívy a vojsko habsburských spojenců se ocitlo v tíživé situaci. Král Ferdinand, jemuž scházely prostředky k vyslání vojenské pomoci, vydal 12. ledna 1547 mandát (nařízení), přikazující českým stavům znovu vypravit zemskou hotovost. Obsah mandátu zjevně narušoval stavovské svobody, neboť o svolání hotovosti k obraně země mohl rozhodnout pouze zemský sněm, jako tomu bylo předchozího roku. Král se v mandátu sice odvolával na staré územní spory, které interpretoval jako narušení územní celistvosti země Koruny české. Skutečný důvod byl však všeobecně znám.

Postoj k lednovému mandátu se stal manifestací politické příslušnosti i osobní odvahy vzepít se neoprávněnému nařízení, vydanému v rozporu s dosavadními principy stavovské monarchie. Jednotliví feudálové měli na základě výše svého majetku vypravit příslušný počet vojáků a dostavit se s nimi do ležení u Litoměřic. Mandát z 12. ledna stanovil dva termíny, pro bližší kraje 24. ledna, pro vzdálenější, do nichž patřily statky perštejnské, 2. února 1547.

Do Litoměřic se sice koncem ledna začalo sjíždět značné množství šlechticů, většina však bez předepsaného vojska. Namísto vojenského "mustruňku" sešlo se zde stavovské shromáždění, jež vyslovilo požadavek svolat zemský sněm, který by celou záležitost v souladu se zřízením zemským projednal. I přes osobní přítomnost krále Ferdinanda I. stavové neustoupili. S požadavkem svolání sněmu bylo jednání, započaté 8. února, po dvou dnech ukončeno a 10. února většina přítomných z Litoměřic odjela. Král pod tlakem okolností i z důvodů prestižních zvolil kompromis a 11. února souhlasil, že ti, kdo po ukončení jednání neodjeli, mohou namísto zemské hotovosti (tj. fyzicky přítomného vojenského kontingentu) zaplatit peněžní částku na jeho naverbování ve výši 1,2% berní hodnoty svého majetku.

Odvedení peněz k najmutí žoldnéřů místo neefektivní zemské hotovosti by bylo pro Ferdinanda po zkušenostech s bojeschopností stavovského vojska, předvedenou koncem předchozího roku, jistě výhodnějším řešením. Ostatně sám se o to již pokusil, když listem z 5. ledna 1547 požádal několik nejbohatších českých šlechticů a královských měst o dobrovolnou vojenskou pomoc proti Janu Fridrichu Saskému. Na šlechtě požadoval 2250 pěších vojáků s platem na dva měsíce. Bez mála čtvrtinu (500) měl vypravit sám Jan z Pernštejna.¹⁵⁾ Vojsko měli připravit tak, aby bylo do deseti dnů v Praze. V téže listu však Ferdinand zároveň nabízel pro sebe výhodnější možnost poslat místo vojáků peníze, tj. místo jednoho muže plat pro žoldnéře na dva měsíce ve výši 8 zlatých. Tato žádost, podložená jen královou vůlí, se setkala s jednoznačným odmítnutím - jednalo by se vlastně o dobrovolný finanční dar značné výše, nadto určený k účelu o jehož smyslu většina českých stavů pochybovala nebo jej přímo odmítala. Sám Jan z Pernštejna dal jednoduše najevo svůj názor na předchozí podzimní tažení roku 1546 a těžko od něho mohl král o několik měsíců později očekávat zásadně opačný postoj.¹⁶⁾ I z hlediska následného vývoje je spíše možné lednovou výzvu hodnotit jako promyšlený taktický tah - od 5. ledna neuplynulo ještě ani oněch stanovených deset dnů a z královské kanceláře vyšel 12. ledna mandát, přikazující všem stavům bez rozdílu pod hrozbou těžkých sankcí vypravit zemskou hotovost.¹⁷⁾

S blízkým se termínem "mustruňku" hotovosti u Litoměřic přibývaly i starosti Janu z Pernštejna, jak z nepřijemné situace ven, neboť odpor vůči mandátu začal v celé zemi nabývat nečekaných rozměrů. Někdy koncem ledna, zřejmě v souvislosti s vydáním dalšího Ferdinandova nařízení,¹⁸⁾ požádal Jan z Pernštejna krále o odklad, neboť údajně nestihne do 2. února tak mnoho vojáků, kolik jich na něj dle mandátu připadlo, vypravit. Král Ferdinand svým listem z 31. ledna 1547 souhlasil, ovšem jeho souhlas měl svůj "háček".¹⁹⁾ Termín příchodu Janova vojenského sboru k Litoměřicům sice povolil odsunout až na 6. února, Jan měl však naoprátku zajistit, aby jeho muži táhli s králem či arciknížetem i dál, kam až bude třeba. Tedy i za hranice, do Saska. Přitom právě tažení zemské hotovosti mimo hranice Království českého bylo oním hlavním sporným bodem, okolo něhož se všechna jednání odvíjela a postup Janova sboru (nejpočetnějšího z vojsk, vypravených jednotlivými feudály) by se stal precedentem pro ostatní. Na Janově postoj nyní mnoho záleželo, neboť k němu, jakožto stále ještě alespoň zdánlivě nejbohatšímu muži v zemi a tradičnímu opozičnímu vůdci, se upíraly zraky značné části protestantské šlechty v Čechách.

Ale ani 6. února Janovo vojsko k Litoměřicům nedorazilo. Naopak den poté se konal v Pardubicích nelegální sjezd opoziční protestantské šlechty, hodnocený samotným králem Ferdinandem jako výrazný mezník v organizační přípravě povstání. V době zákazu podobných akcí bez královského povolení se ono jednání konalo pod záminkou účasti šlechty z širokého okolí na obliběné kratochvíli oné doby, kohoutích zápasech, které zřejmě Pernštejnové dávali čas od času pořádat pro obveselení svého dvora.²⁰⁾ Pardubice se tehdy staly místem sjezdu nejspíš v

důsledku jisté společenské setrvačnosti, neboť u Jana se v době jeho dřívějšího aktivnějšího politického života podobná jednání konávala.²¹⁾ I nyní se zřejmě v napjaté atmosféře očekávalo Janovo podpůrné stanovisko v záležitosti odporu vůči královskému mandátu - vždyť termín "mustruňku" zemské hotovosti před pár dny vypršel. A skutečnost, že Jan z Pernštejna ani dosud neposlal své jednotky, ani nejel do Litoměřic (kde se konstituovalo shromáždění stavů, ochotných s králem jednat), mohla vyvolávat představu o jeho vyhraněnějším postoji.

Jan z Pernštejna však nejenže nebyl na pardubické schůzce přítomen, ale od jejích radikálně vyznívajících závěrů se distancoval. Jeho syn Jaroslav sice tehdy na Pardubicích pobýval, ovšem na základě Janova pozdějšího listu²²⁾ lze usuzovat, že i postoj Pernštejnova nejstaršího syna k onomu jednání, svolanému do Pardubic odpůrci královny politiky pod záminkou kohoutích zápasů, byl přinejmenším nestranný: "... O takové spouštěcí kohoutné, abyste sobě v Pardubicích položití ráčili, nic sem nevěděli, aniž jsem jaké vědomosti měl. Pakliže jest se Vaším Milostem a vám jaké nepohodlí a ukrácení stalo, račte odpustiti a sněsti, poněvadž vědomost má o přjezdu Vašich Milostí nebyla. A poněvadž syn můj na ten čas doma jest, jemu a ne mně z toho vinu račte dávat..."²³⁾ Stěžlí lze tedy Jaroslavovu přítomnost na pardubickém zámku v době konání oné schůzky interpretovat jako jeho "první politické dobrodružství", neboť nic nenavědčuje tomu, že by se Jaroslav tehdy jakkoliv opozičně angažoval.

Jan z Pernštejna dlel tehdy v ústraní na Valašském Meziříčí, mimo centrum nejžhavějšího dění. Pernštejnské zájmy na litoměřickém sjezdu zastupoval Kryštof Skuhrovský ze Skuhrova, v Praze Jan Vyskytenský z Vyskytné (u opozice) a místopisář Království českého Oldřich Humpolec z Prostiboře (u prokrálovského tábora).²⁴⁾ Jako komunikační mezičlánek sloužily Pardubice a nejstarší syn Jaroslav. Jeho úkolem bylo pro každý případ shromáždit požadovanou zemskou hotovost u Nového Bydžova a vyčkat dalších pokynů.

Rozhodnutí o zásadním postoji Jana z Pernštejna v této fázi povstání padlo 9. února 1547.²⁵⁾ Toho dne došel do Valašského Meziříčí dopis, odeslaný 7. února z Pardubic. Účastníci pardubické schůzky v něm žádali na Janu z Pernštejna jasné stanovisko k závěrům, na nichž se zúčastnění dohodli. Pernštejn svou odpověď formuloval jako otevřený list, určený nejen samotným adresátům ("... urozeným pp. páním, urozeným a statečným pp. rytířům a vladykám, kteříž jsou se na spouštěcí kohoutův v Pardubicích shledali..."), ale zřejmě především králi, jemuž se zde prezentuje jako věrný poddaný ("... ale necht' mne maluje kdo jak chce, jiným mne nevymluje, nežli toho, který bych rád viděl dobrého Jeho Milostí krále, pána svého i toho království ...").

List obsahoval především dvě základní informace: Jan souhlasí se svoláním řádného zemského sněmu, povoleného králem, a jeho závěrům se podřídí. Co však činí jako soukromá osoba, do toho nikomu nic není a králi může sám ze své vůle darovat co chce. Není divu, že opoziční stavové, když Janův dopis veřejně četli na svém shromáždění v Karolinu 14. února 1547, "... týmž psaním velmi

podpálení byli ..."²⁶⁾ V rozjiřené únorové atmosféře bylo náhle jasné, že u muže, o němž byli až dosud přesvědčeni, že by měl povstalecký tábor vést, nelze s otevřenou podporou jakékoli protihabsburské akce počítat. Náhrada za něj, nová vůdčí osobnost, se na únorovém sjezdu neobjevila a až do poloviny března, kdy byl stanoven termín dalšího stavovského sjezdu, nikdo odpor vůči královi postupu nekoordinoval.

Zároveň s odpovědí do Prahy odeslal Pernštejn z Meziříčí do Pardubic zřejmě i pokyn, aby syn zemskou hotovost do Litoměřic nakonec přeci jenom vypravil. 13. února večer měl Jaroslav vojsko u Nového Bydžova již připravené, přitom cesta posla z Valašského Meziříčí na Pardubice trvala nejméně dva dny. Termín odchodu z Bydžova k Litoměřicům byl stanoven na 16. únor. Vzhledem ke vzájemné následnosti Jaroslavem zmiňované korespondence je zřejmé, že toto rozhodnutí padlo ještě v průběhu litoměřických jednání či bezprostředně po nich. Tedy v době, kdy většina stavů vypravení hotovostí odmítala a trvala na svolání sněmu.

Až 11. února král svolil, aby mohly být vojenské jednotky nahrazeny penězi.²⁷⁾ Kryštof Skuhrovský, jehož Jaroslav z Pernštejna označuje (dopis č. 2) za hlavního iniciátora jednání o možnosti finanční úhrady králova požadavku,²⁸⁾ oznámil Jaroslavovi změnu situace ještě též den. Z Litoměřic trvala posla cesta do Pardubic dva dny, takže Jaroslav dostal Kryštofův list 13. února navečer. Právě včas, aby mohl na poslední chvíli odvolat vyplacení žoldu připravenému vojsku. Těchto peněz zřejmě Jaroslav použil k přímé finanční úhradě, neboť byl schopen ihned částku v hotovosti odeslat do Litoměřic. Na její přepravu plánoval nejvýše dva dny, tedy zhruba stejnou dobu, jakou trvala v únorové nepohodě cesta spěšnému poslu s důležitou zprávou.

Z této časoprostorové konstelace je zřejmé, že Jan z Pernštejna nemohl ze vzdáleného Valašského Meziříčí operativně reagovat na měnící se situaci a že značná část odpovědnosti za jednání s dvorem a stavy byla svěřena diplomatům v perňštejnských službách. Jaroslavova pozice byla v této situaci o to těžší, že mu byl panovníkem svěřen výkon funkce hejtmana chrudimského kraje (za panský stav).²⁹⁾ Nepochoybně se záměrem zainteresovat v připravovaném vojenském tažení Pernštejn co nejvíce - vojskům zemské hotovosti měli velet za jednotlivé kraje právě krajští hejtmané. Již při předchozím tažení zemské hotovosti roku 1546 bylo právě Chrudimsko jedním z krajů, kde řada šlechticů vojenské tažení proti souvěrcům bojkotovala. Vojsku zemské hotovosti za Chrudimsko tehdy velel zřejmě Zikmund Anděl z Ronovce a na Heřmanově Městci, v době povstání spolu s Jaroslavem druhý krajský hejtman (za rytířský stav). On pak po porážce povstání nesl veškerou tíži provinění.³⁰⁾ Druhý krajský hejtman jako by neexistoval, jako by byl jen figurou ve hře. Figurou, která sice není schopna přimět ostatní k podpoře panovnícké politiky, ale není v dané situaci na svém postu nebezpečná. Když se pak situace v létě "vyjasnila", nejenže Jaroslavovo "hejtmanství" jako by ve skutečnosti neexistovalo, ale shovívavost panovníkova vůči loajální velmožské rodině ochránila i některé perňštejnské úředníky,

kteřív době povstání mluvili nebo jednali přímočařeji a otevřeněji, než mohli být jen tak zapomenuto. Příkladem budiž hejtman pardubického panství Burian Svítkovský ze Škudel, který se zřejmě v únoru 1547 podílel na organizaci pernštejnského kontingentu u Nového Bydžova.³¹⁾

Možnost "vyplatit se" z tažení zemské hotovostí oba Pernštejnové uvítali. Nejen pro svou pochybnost o ochotě vojska od Bydžova vůbec odtáhnout, ale i proto, že králův taktický ústupek umožnil Janovi z Pernštejna dále zůstat loajálním dvořanem, aniž by se v očích ostatních protestantských stavů otevřeně kompromitoval uposlechnutím lednového mandátu. Z Jaroslavových listů však víme, že i k tomu byl jeho otec (byl s určitým zpožděním) v zájmu "... vyvarování pádu svého ..." připraven a rozhodnut.

Tím, že král Ferdinand milostivě svolil přijmout místo zemské hotovostí peníze, dosáhl vlastně v případě Janově své žádosti, formulované v listu z 5. ledna 1547. Jan z Pernštejna také zdůrazňoval svůj peněžní příspěvek králi jako osobní dobrovolný dar, jímž neuškodil stavovským právům.³²⁾

Dalo by se říci, že "vlk se nažral a koza zůstala celá". Ne tak docela. Jan z Pernštejna přišel "dobrovolně" o několik tisíc zlatých. Ve finanční tísní využíval kde jakého zdroje finanční hotovostí, nejvíce mu však nepochybně pomohla jeho sestra Bohunka³³⁾. Svým jednáním v únoru 1547 Jan z Pernštejna prohloubil panovníkovu ostražitost vůči sobě. Zároveň ale Jenův neočekávaný postoj vzbudil hlubokou nedůvěru i u jeho někdejších politických partnerů. Otcovu pozici výstižně hodnotil Jaroslav z Pernštejna v dopise z 15. února 1547 (dopis č. 4), kde zároveň vyslovil své pochyby o panovníkově dalším postupu. Je otázkou, z čeho pramení Jaroslavova jistota ("... ač to dobře znám ..."). Je to reflexe otcových letitých konfliktů s králem Ferdinandem či vyjádření osobní zkušenosti, nabyté v předchozích letech?³⁴⁾

Nehledě na tyto obavy vyzařuje ze zmíněného listu pocit uvolnění po uplynulém týdnu horečného vypjetí. Peníze již opustily Pardubice a spěšně poslové, zajišťující operativní spojení s Prahou, mohou být ze střídacích stanovišť v Kolíně odvoláni. Je čas znovu obrátit pozornost k všedním starostem a tak Vyskytenský dostává tentokrát i běžné hospodářské instrukce.

Následující dopis (č. 5) je datován až 16. března 1547, krátce před tím, než začal v Praze další nepovolený sjezd protestantských stavů. Břežnový sjezd přijal společný program, nazvaný "Přátelské snešení stavů českých". Formálně byl vydáván za předlohu pro jednání příštího řádného sněmu, ovšem jeho výrazné protivládní zaměření i způsob deklarace (ti, kdo s ním souhlasili, potvrzovali své stanovisko přivěšením pečeti či později zvláštním přiznávacím listem), z něho činily politický akt zásadního významu. Opozice ustavila zvláštní výbor ("osoby zřízené") a rozhodla o svolání zemské hotovostí k obraně země, ve skutečnosti proti králi Ferdinandovi. Největší aktivitu v povstaleckém táboře projevovali zástupci královských měst (zvláště Prahy) a bratrská šlechta.

V Jaroslavově březnovém listě je zachycen okruh blízkých, s nimiž se jeho otec radil o formulacích odpovědí na panovníkovy dopisy. Z textu není zcela zřejmé, o který králův list šlo; týkal se však zřejmě Ferdinandových požadavků na uhrazení varného i z kladského hrabství, v rozporu s usnesením sněmu z předchozího roku.³⁵⁾ Vzhledem k tomu, že Jan z Vyskytné se tehdy účastnil březnového sjezdu, je pravděpodobné, že i skupina oněch osob byla tehdy přítomna v Praze. Důležitá je zde ale zmínka o odeslání listu Jana z Pernštejna, určeného Vyskytenskému. Jan z Pernštejna, byl s určitým zpožděním (cesta posla z Valašského Meziříčí do Prahy trvala tři dny), dával Vyskytenskému pokyny, jak jeho jménem na stavovském sjezdu jednat. Těžko by si jinak Vyskytenský mohl dovolit s takovou razancí prosazovat, aby na "Přátelském snešení" bylo připraveno místo i pro pečeť Pernštejnovu, s odkazem na instrukce, které od svého pána má.³⁶⁾

Zůstává otázkou, co způsobilo změnu postoje Jana z Pernštejna vůči stavovské rezistenci. Jan si tehdy již ani před svým svědomím nemohl obhájit tvrzení o "dobrovolném" finančním příspěvku králi, neboť Ferdinand po něm neúprosně vyžadoval původní stanovenou částku, nikoli jen to, co mu Pernštejn údajně poskytl ze své vlastní vůle.³⁷⁾ Z časových souvislostí též vyplývá, že Jana mohly v jeho rozhodnutí podpořit neúspěchy habsburských vojsk na válečném bojišti. Zpráva o vítězství saského kurfiřta Jana Fridricha v bitvě u Rochlice 2. března 1547 mohla dojít na Meziříčí nejpozději za 4-5 dní, Janova instrukce do Prahy putovala další 3 dny. Dost času na to, aby Vyskytenský mohl stavovskému shromáždění tlumočit ochotu svého pána připojit se k závěrům opozičního jednání. A to i přesto, že o výsledném textu "Přátelského snešení" nemohl být Pernštejn v době formulace jeho konečného znění informován.

Máme-li však před očima obraz Jana z Pernštejna jako zkušeného politika, který si byl vědom vážnosti situace, nezbyvá, než výše zmíněnou změnu považovat pouze za vnější taktizování. Osobní účast na králem zakázaných stavovských jednáních byla v této době i přes úspěchy protestantských vojsk příliš nebezpečná. Pokud však Janovým jménem jednali jen jeho diplomaté, stále se nabízel možnost ve vhodnou chvíli se od všeho distancovat.³⁸⁾

Nevíme, jaké bylo postavení Jana Vyskytenského na březnovém sjezdu, zda zde figuroval jako soukromá osoba či jen jako zástupce Pernštejnův. Každopádně se mu podařilo získat text "Přátelského snešení" (z pochopitelných konspiračních důvodů poskytnutý jen těm, kdo jej zpečetili) a vydal se s ním k Janu z Pernštejna na Moravu.

Z Prahy vyjel Jan Vyskytenský dříve, než původně plánoval. K Jaroslavovi z Pernštejna měl dle předchozí dohody dorazit na Pardubice k ročnímu vyúčtování svých nákladů ("počtu") 30. března, ale projel tudíž zřejmě nedlouho po 26. březnu. Již 1. dubna 1547 v moravských Rosicích totiž Jan z Pernštejna na základě zpráv z jednání, dodaných Vyskytenským, koncipoval druhý dopis opozičním stavům, ve kterém se odvolává na svůj list z 9. února. Dopis je, podobně jako onen únorový, formulován jako otevřený list, určený k veřejnému

čtení ve stavovském shromáždění.³⁹⁾ Jeho tón je však zcela jiný než před necelými dvěma měsíci a o Janově poslušnosti králi zde nenajdeme již ani slůvko. Podstatou Janova listu z 1. dubna je jeho žádost o zaslání textu "Přátelského sňešení", aby jej mohl posoudit a zvážit, byl zároveň uvádí, že jeho obsah zprostředkovaně zná a stotožňuje se s ním. Reagoval tak zřejmě na výzvu stavovského shromáždění z 22. března, v níž se dávala lhůta k přihlášení se ku "Přátelskému sňešení" do 10. dubna. Po tomto datu neměl být již nikdo další mezi signatáři přijat.⁴⁰⁾

Jan z Vyskytné, který Pernštejnův list z 1. dubna vezl do Prahy, dorazil z Rosic na Pardubice 3. dubna krátce před pátou odpoledne (dopis č. 7). Jaroslav z Pernštejna na základě nových zpráv ihned obratem píše Kryštofu Skuhrovskému, který tehdy nejspíš dlel v Chlumci nad Cidlinou. Jeho přítomnost je tu doložena v předchozím Jaroslavově listě z 26. března 1547 a též komunikačně by Chlumec vyhovoval: Krátce po páté odpoledne vyjel z Pardubic posel, který měl Skuhrovskému předat Jaroslavův dopis spolu s listem Jana z Pernštejna. Kryštof měl ihned vyrazit a jet i přes noc, aby se na druhý den mohl s setkat v Praze s Vyskytenským a poradit se s ním.

Uvážíme-li, že Kryštof Skuhrovský plnil pro Jana z Pernštejna obdobnou diplomatickou funkci u prokrálovského tábora, jako Vyskytenský u tábora opozičního, nelze jinak, než se stotožnit s nedůvěrou, kterou předáci opozice vůči Pernštejnovi počátkem dubna chovali. Přes Pernštejnův sugestivně formulovaný list z 1. dubna 1547 mu odmítli oficiální znění "Přátelského sňešení" poslat, dokud skutečně svou pečeti pod jeho text nepřipojí. Vyžadovali Janovu pečeti jako záruku stálosti jeho rozhodnutí, jako záruku toho, že se přes Janovy agenty v prostředí panovnického tábora nedostane kompromitující text předčasně do nepovolaných rukou. Reakce vcelku pochopitelná - ačkoliv Vyskytenský na březnovém sjezdu tvrdil, že je oprávněn Janovým jménem "Přátelské sňešení" spečetit (pouze nemá právě pánovu pečeti u sebe), po též Vyskytenském poslal Jan nedlouho poté sice působivý list, nikoli však pečeti.

Vojška obou stran sbírala síly k boji a figury na strategické šachovnici měnily své postavení. Janovi z Pernštejna nevěřil ani král, ani odbojný stavovce. Zatímco Ferdinand I. na Jana vyvíjel zjevný i skrytý nátlak, aby jej k sobě připoutal, vedení opozičních stavů jako by se od Pernštejna veřejně distancovalo. Vždyť to byl právě on, kdo králi Ferdinandovi finančně nemálo přispěl ve válce proti souvěrcům (a nepochybně se časem rozneslo, že i vojsko měl již připraveno), právě o něm kolovaly více či méně důvěryhodné zvěsti o zradě stavovských zájmů. A i když se Jan z Pernštejna slovně (resp. písemně) znovu snažil za změněné konstelace sil najít cestu mezi své někdejší politické spoluhráče, fakticky neučinil nic, čím by je o skutečném obratu svého přístupu přesvědčil.⁴¹⁾

4. dubna 1547 byl již Jan Vyskytenský v Praze, aby projednal další postup s Kryštofem Skuhrovským a poté předal Pernštejnův list z 1. dubna stavovskému výboru. Zamítavou odpověď na Pernštejnůvu žádost o zaslání textu "Přátelského sňešení" měl v rukou nejpozději 7. dubna, kdy ji posel Adam odvezl z Prahy přes

Pardubice (zde 8. dubna) na Rosice (dopis č. 10). Po obdržení této zprávy se Jan z Pernštejna, přes svou nemoc, vypravil na cestu ku Praze a před 12. dubnem 1547 se již nalézal v Čáslavi. Asi zde jej mohl zastihnout králův list, datovaný v Chebu 9. dubna a týkající se Janova finančního sporu se svým zetěm, knížetem Václavem Těšínským. Poměrně zřetelně zde dal Ferdinand I. najevo, že bude-li Janovo chování v rozporu s královskými zájmy, mohly by mu jeho dluhy činit větší problémy než dosud, kdy mu král v jeho finančních sporech vycházel vstříc.⁴²⁾

Ačkoli je nutné přihlédnout k neustále (až nápadně) zdůrazňované Janově nemoci, která mu komplikovala pohyb a prodlužovala cestu,⁴³⁾ Jan z Pernštejna bezpochyby "hrál o čas" a stále se snažil své rozhodnutí oddálit. Ostatně král povolil konání sněmu až od 18. dubna. Jan z Pernštejna původně oznámil, že do Prahy dorazí o dva dny dříve (16. dubna). Jaroslav však již 15. dubna předpokládal, že otec nestihne blíže neurčené stavovské shromáždění, dohodnuté na 16. dubna, a pověřil Vyskytenského, aby tam Jana z Pernštejna, bude-li to zapotřebí, omluvil (dopis č. 12). 16. dubna se zřejmě otec a syn Pernštejnův setkali v Kolíně, odkud již Jan vyrazil do Prahy. Právě včas, aby se zúčastnil začátku králem povoleného sněmovního jednání z 18. dubna 1547.

V době zahájení sněmu nebyl Pernštejn ještě textem "Přátelského sňešení" vázán, neboť přes své předchozí proklamace a přes svou osobní přítomnost v Praze jej stále ještě nespěčetil. Není nutno pochybovat o tom, že v době, kdy jednání sněmu probíhala na dvou místech (opozice v Karolinu, ostatní na Pražském hradě), jednal Jan z Pernštejna ve skupině "hradní". Již na počátku jednání se stavové dohodli na jistém východisku, přijatelném pro všechny zúčastněné: Těm, kdo se ještě nerozmysleli, byla dána dvoutýdenní lhůta, během níž se ještě mohli k "Přátelskému sňešení" svou pečeti přihlásit a tím se také zavázat k vypravení zemské hotovosti (proti králi) či úhradě příslušné sumy. Do této skupiny, která stále ještě vyčkávala, patřil i Jan z Pernštejna a právě jeho postoj znovu mohl ovlivnit ostatní, dosud váhající.⁴⁴⁾

Zřejmě někdy v průběhu rozhodujícího dne sněmovních jednání, 20. dubna 1547, byly vneseny výhrady, které měli opoziční stavové vůči dosavadnímu chování Pernštejnův. Jan z Pernštejna byl vyzván, aby na ně do druhého dne odpověděl a dal už konečně jednoznačně najevo, na které straně barikády stojí. Přes společné jednání zemského sněmu zůstali stavové rozdělení na dva politické tábory a pouze spoluspečetění "Přátelského sňešení" bylo posuzováno jako zjevná manifestace příslušnosti k opozičnímu křídlu. Jan z Pernštejna se i nyní, pod přímým veřejným tlakem, snažil své rozhodnutí co nejvíce oddálit. Snad též pod dojmem králova dopisu, datovaného v Chebu 17. dubna, v němž jej Ferdinand I. chválil, že odolal nátlaku a do žádného opozičního spolku nevstoupil, a sliboval královskou přízeň, setrval-li Jan z Pernštejna na dosavadním stanovisku.⁴⁵⁾

Odpověď na výtky vůči němu vnesené odeslal Jan z Pernštejna shromáždění stavů do Karolina až 22. dubna s vysvětlením, že v určený věčejší den (21. dubna) byla jeho zpráva dodána až poté, co se jednající stavové rozešli.⁴⁶⁾ Jan především zdůvodňoval, proč nevypravil předepsaný kontingent zemské

hotovosti. Tedy prohřešek, za který hrozilo obviněnému (pokud se neprokázal přijatelnou omluvou) "... aby statek zemi propadl, kterýžto na obecné dobré má obrátěn býti, ten pak z země ven aby byl vyhnán ...", tj. konfiskace majetku a vyhnanství.⁴⁷⁾ Jan z Pernštejna se vymluvil (již podruhé, viz dopis z 9. února) na syna Jaroslava, který dlel v době rozhodnutí o svolání hotovosti⁴⁸⁾ v Pardubicích, a jemuž (snad prý opomenutím) nebyla výzva k vypravení vojska dodána (!). Z hlediska právního však nebylo zapotřebí posílat výzvu Jaroslavovi na Pardubice, neboť oprávněným pozemkovým vlastníkem byl pouze Jan z Pernštejna, bez ohledu na to, kde se právě nacházel. Formální postup stavovského výboru při svolávání zemské hotovosti byl správný, což muselo být Janu z Pernštejna zřejmé. Z jiných pramenů naopak víme, že Jan byl o svolání zemské hotovosti k 13. dubnu u Nového Bydžova (za Hradecký kraj, do něhož náležela většina perňštejnského majetku v Čechách) vyzooměn s dostatečným předstihem již před 26. březnem a že o jejím vyslání uvažoval.⁴⁹⁾ Pernštejnovo vysvětlení však bylo uznáno za dostačující, ostatně vojska se tehdy vůbec sešlo jen velmi málo.

Jan z Pernštejna ale zároveň ještě 22. dubna 1547 znovu žádal, aby mu byl oficiálně k prostudování poskytnut text "Přátelského snešení", přestože (jak se sám vyjádřil) jeho obsah znal. Nepochybně sledujeme prestižní diplomatickou hru - je příznačné, že sám Jan na jednání opozice do Karolina nepřišel, ale vše se dalo prostřednictvím poslu a listů, putujících z Pražského hradu přes Karlův most do Karolina a zpět. Již podruhé ale vedení opozice odpovědělo, že text "Přátelského snešení" Janu z Pernštejna nevydá, dokud i on svou pečeť nepřipojí.

I stalo se. Jan z Pernštejna obratem poslal (!) do Karolina svou pečeť (tj. zřejmě příznávací list) a jeho přihlášení se k "Přátelskému snešení" lze pokládat za jakési symbolické uzavření okruhu těch, kdož "... jsou milovníci svobody Království českého a obecního dobrého, aneb kdo jsou praví Čechové..."⁵⁰⁾ tedy signatářů výše zmíněného dokumentu.

Opoziční shromáždění ještě vyloučilo omluvy Oldřicha z Prostiboře (snad on byl s Janovou pečeti poslán ?), který se snažil vyvrátit vcelku logické podezření, že to byl právě on, kdo Jana z Pernštejna od spečetění protivládního programu zrazoval.⁵¹⁾

Přijetím Jana z Pernštejna do povstaleckého tábora se dovršil proces, hodnocený zpětně po porážce odboje jako oslabení aktivní rezistence. Vskutku - autorita těch šlechtických předáků, kteří dosud stáli stranou, přispěla k poklesu vlivu radikálních králových odpůrců (zvláště z řad bratrské šlechty) a vytvořil se širší prostor k ústupkům od původního programu. Sám Jan z Pernštejna nemalou měrou přispěl během zbývajících několika málo dní sněmovních jednání k oslabení některých částí povstaleckého programu. Navenek formuloval svoje připomínky jako snahu alespoň po formální stránce uvést již probíhající mocenský střet mezi stavy a panovníkem na bázi legální obrany stavovských zájmů a zemských svobod.

Vnějšíkové sjednocení převážně většiny politicky aktivní české stavovské obce pod jedním programem lze přesto považovat za velký úspěch protihabsburské opozice. Nijak sice neodstranilo její hluboké vnitřní rozpory, nicméně za příznivějších okolností se mohlo stát silným nástrojem při sněmovních jednáních. Za dané situace však toto sjednocení přineslo oslabení akceschopnosti odboje, neboť přesunulo těžiště odporu ze sféry vojenské do sféry diplomatické. Do jisté míry tak vyšlo vstříc domácí šlechtě, která obecně pocítovala potřebu projevit svůj nesouhlas s panovníkovým postupem, ale nebyla příliš ochotna svou morální podporu odboje projevit také materiálně.

Pracně konstruovaná stavba stavovské jednoty, která i za cenu otevřeného psychického nátlaku a jistých kompromisů sehnala do jednoho houfu clevědomé odpůrce panovníka, nerozhodné i váhavé, obětavé vlastence ale i mocichtivé oportunisty, sesypala se záhy jako pověstný domek z karet pod dojmem porážky protestantských vojsk v bitvě u Mühlberka (24. dubna 1547, do Prahy zpráva došla o tři dny později). Stará rivalita znovu vyplula nad hladinu a kde kdo hleděl na záchranu vlastní košile, ponechav zdobný kabát vnější politické jednoty jeho osudu. Namísto dřívějšího odporu držela nyní stavovský spolek pohromadě alespoň obava z panovníkových sankcí a mnozí by rádi získali svůj list, jímž se k "Přátelskému snešení" přiznávali, zpět.

Po serii dopisů, které Jaroslav odeslal před započatím dubnového sněmu r. 1547 nalézáme další list až z počátku května 1547 (dopis č. 13). Obsahuje jen instrukce, týkající se peněžní půjčky. Je však zajímavým dokladem o vcelku uvážlivém přístupu Jaroslavově k finančním záležitostem - Jaroslav z Pernštejna z roku 1547 se zde jeví zcela jinak, než později, po několika letech pobytu u královského dvora.

Přestávka v Jaroslavově korespondenci od dubna do června 1547 je vcelku logická: Jan z Pernštejna dlel větší část této doby v Praze na sněmovních a jiných jednáních a zprostředkovatelské role Pardubic (a syna Jaroslava) nebylo zapotřebí. V Praze dlel Jan z Pernštejna od počátku dubnového sněmu (18. dubna) až do jeho přerušení, kdy jako relátor potvrzoval znění sněmovního zápisu (28. dubna). Tři týdny, které si stavové (proti vůli královi) odsouhlasili jako přestávku v jednání sněmu (do 20. května) strávil Jan zřejmě také v Praze, byť přímé doklady o tom nemáme. 12. května 1547 je datován deskový vklad, jímž Pernštejn prodával Trčkově několik vesnic na Hradecku, ovšem zaknihování prodeje nebylo podmíněno osobní přítomností prodávajícího při úřadu desk zemských. Jinak je však Janův delší pobyt v Praze v oné době dosti pravděpodobný: Lhůta tří týdnů nebyla zase tak dlouhá, aby část z ní strávil cestováním, bylo-li třeba připravit podklady pro tak závažnou událost, jakou byla květnová část sněmu. Zvláště za nové mocenské situace, kdy se po bitvě u Mühlberka král Ferdinand chystal vrátit do Čech jako vítěz.

Vzhledem k nové konstelaci sil je třeba hodnotit úlohu Jana z Pernštejna na květnové části sněmu (20.-27.května) pozitivně. Vědom si nebezpečnosti vzniklé situace (i pro svou osobu) stal se důrazným zastáncem setrvání všech signatářů "Přátelského snešení" ve stavovském spolku. Viděl v něm zcela správně silnou diplomatickou zbraň, s jejíž vahou bude možné počítat v budoucí lícitaci s panovníkem. Janovou zásluhou a díky jeho promyšlenému sněmovnímu projevu stavové potvrdili potřebu a právoplatnost "Přátelského snešení". Další jednání s panovníkem podmínili mimo jiné královým příjezdem do země a obnovením vkladu starých zemských svobod do desk zemských. Budoucí vývoj ukázal, že tento postup byl z hlediska české šlechty (nehledě na městský stav, jehož zájmy byly "obětovány") správný. Vytvořil základy relativní politické stability stavovské monarchie (ovšem již jen s účastí vyšších stavů), trvajících několik desetiletí.⁵²⁾

Král Ferdinand zvolil diplomaticky promyšlený postup, jak vnějškově se zdánlivě jednotnou, ale rozporuplnou českou stavovskou opozicí rozštěpit. 3.června 1547 dorazil král do Litoměřic a téhož dne vydal nový mandát. V něm dal s příslibem královské milosti možnost těm, kdo svůj souhlas s "Přátelským snešením" pokládají za omyl a nedorozumění, aby od stavovského spolku odstoupili,⁵³⁾ ostatním hrozil přísnými tresty. "Pomýlení" měli ihned přijet do Litoměřic vyjádřit králi své stanovisko.

V řadách české šlechty způsobil text mandátu dezorientaci: král v něm vlastně nestanovil žádný čas na rozmyšlenou a bylo třeba se ihned rozhodnout. Komunikační bariéry znemožňovaly domluvit se v širším okruhu, jako tomu bylo při sněmovním jednání, a proto většina zainteresovaných začala jednat ve zmatku, na vlastní pěst a k záchraně vlastní kůže.

Jana z Pernštejna královský mandát zřejmě v Praze již nezastihl. Král jej z technických důvodů mohl dát těžko rozeslat z Litoměřic dříve než 4.června (do Prahy jej spěšný poslovec nesl nejméně další den) a Jan, který na Pardubice přijel 6.června, musel z Prahy vyjet nejméně o den (vzhledem k jeho zdraví spíše o dva dny) dříve. Snad i proto, nejen kvůli významu Pernštejnovy osoby, poslal mu král zvláštní list, datovaný v Litoměřicích 7.června, k němuž byl jeden exemplář mandátu přiložen.⁵⁴⁾

Z Janova dopisu pánu ze Švamberka, datovaného v Pardubicích 11.června 1547,⁵⁵⁾ vyrozumívám, že Jan z Pernštejna o královském mandátu z 3.června tehdy ještě nevěděl. Doručení mu však asi byl z Litoměřic, spolu s oním listem z 7.června, ještě téhož dne. A ačkoliv král Ferdinand I. po Janovi vzhledem k jeho zdraví nežádal osobní, nýbrž pouze písemné prohlášení o své loajálnosti, Pernštejn se ihned do Litoměřic vydal. Zřejmě až někdy po obědě, neboť nocleh si naplánoval (což věděl i Jaroslav, který zůstal v Pardubicích) vcelku nedaleko, na Poděbradech. Zvolené místo noční zastávky nasvědčuje tomu, že Jan skutečně mířil přímo do Litoměřic.

Janův spěch je vcelku pochopitelný. Vždyť téhož dne sám odeslal list pánu ze Švamberka, v němž zásadně obhajoval stavovský spolek a legalitu dalšího sněmu, králem nepovoleného, který se měl v Praze za čtyři dny začít. Srovnáme-li obsah tohoto Janova listu z 11.června s textem královského mandátu, šfřeného již od 3.června po Čechách, jeví by se Pernštejn (kdyby mandát znal) jako radikální stoupenec povstaleckého tábora, jenž by těžko mohl tvrdit, že se k "Přátelskému snešení" připojí z pomýlení a nevědomosti. Cožpak mohl vyloučit, že se s obsahem jeho před pár hodinami odeslaného listu neseznámí prostřednictvím svých agentů sám Ferdinand? Že to, o čem byl v hloubi duše zřejmě skutečně přesvědčen, a co svěčil papíru, nebude zneužito proti němu? Proto ihned po doručení králova listu a přiloženého mandátu sedlal koně a vyrazil na cestu do Litoměřic, aby osobně vše uvedl na pravou míru.

O den později, 12.června, dorazil do Pardubic posel od Jana Vyskytenského s důležitou zprávou. Jaroslav se s jejím obsahem seznámil a obratem ji odeslal za otcem. Z charakteru oně zprávy Jaroslav usoudil, že otec změní směr své cesty a vydá se do Prahy, nepochybně na zahájení sněmu, stanovené na 15.června.

Jan z Pernštejna však přesto pokračoval v cestě do Litoměřic, kam mohl dorazit 14. či 15.června. Nejpozději 16.června se osobně setkal s králem Ferdinandem, který jej "přijal na milost". Dohodli se zřejmě na způsobu, jakým zruší stavovský spolek, aniž by zjevně utrpěly zemské svobody. Jan z Pernštejna obhajoval i nadále své stanovisko z květnového sněmu, že uzavření stavovského spolku bylo legitimním krokem stavů při obraně země a nemřilo osobně proti králi. Nelze jej proto jednoduše zrušit královským mandátem. Ferdinand vcelku prozíravě netrval na okamžitém zrušení spolku, což by mohlo aktivizovat odpor jeho členů. Dohodli se na kompromisu: O zrušení spolku rozhodnou až sami stavové na příštím řádném zemském sněmu. Již nyní se však ti, kdo hledají u krále milost, písemně přiznají, že jejich účast ve spolku byla nedorozuměním a že z něho na budoucím sněmu vystoupí. Takové prohlášení panovník přijme a příslušný signatář "Přátelského snešení" (pokud se neprovinil jinak) se nemusí obávat trestu. Jan z Pernštejna bude svým stoupenecům tuto dohodu tlumočit. O tom, jak pochodí a co se dozví, krále neprodleně informuje. Král naoplátku Pernštejnovi přislíbil důraznější podporu v Janově finančním sporu s knížetem Václavem Těšínským.⁵⁶⁾

Ne dříve než 16.června dostal Ferdinand do Litoměřic zprávu, že sněm se v Praze přes jeho zákaz sešel, byl s menším počtem účastníků, a že sněmovníci očekávají příjezd Jana z Pernštejna. Protože Pernštejn mezitím skutečně z Litoměřic odjel a Ferdinandovi agenti-zjistili, že mřil do Prahy, poslal za ním král spěšný list, v němž připomíná jejich nedávné ujednání.⁵⁷⁾ Tento list, datovaný v Litoměřicích 17.června 1547, musel být odeslán někdy ráno či během dopoledne, protože autor předpokládal, že adresátovi bude doručen ještě téhož dne. Následující den ráno (18.června) měl Pernštejn, aniž by se dal do jednání se sněmovníky, z Prahy odjet.

Ať již byl králův příkaz doručen včas či ne, Jan z Pernštejna s účastníky sněmu jednal a ovlivnil je zřejmě v duchu Ferdinandových instrukcí, o čemž krále obratem vyrozuměl. V odpovědi z 20.června⁵⁸⁾ jej panovník za jeho aktivitu pochválil a povolil konání stavovské schůze "... některých z kraje Hradeckého, Kouřimského, Čáslavského a Chrudimského..." o dva dny později, 22.června 1547 v Pardubicích. Vzhledem k okolnostem a k časovým nárokům, s nimiž bylo třeba počítat při šíření informací, považují za téměř vyloučené, že by se o místu a datu konání další schůzky (tj. 22.června v Pardubicích) domlouval Jan z Pernštejna s účastníky pražského sněmu, s nimiž jednal nejspíš 18. či 19.června. Za přijatelnější považují vysvětlení, že část šlechty z uvedených regionů uposlechla králova rozkazu a nejela na pražský sněm (15.června), nicméně chtěli se poradit o dalším postupu a vyzvali Jana z Pernštejna k účasti na vlastním sjezdu, naplánovaném o týden později (22.června). To by mohly být ony naodkladné zprávy, jež po Vyskytenském posílal otci z Pardubic Jaroslav z Pernštejna (dopis č.15) a kvůli nimž se chtěl vydat do Prahy ihned, jakmile tam otec dorazí.

Poslední Jaroslavův dopis (č.16) je datován 18.června 1547. Jeho cesty do Prahy zřejmě již nebylo třeba, neboť krátce po tomto datu se otec vrátil na Pardubice, aby řídil zdejší rozšířený krajský sjezd. Snad proto, že výsledky Janova působení na sjezdu v Praze nebyly dostatečně průkazné, instruoval jej král v listu z 20.června zcela přesně a zopakoval, na čem se dohodli: Chce, aby se účastníci pardubického jednání písemně zavázali (ve formě usnesení), že na budoucím řádném zemském sněmu, jehož termín král teprve stanoví, oficiálně rezignují na své členství ve stavovském spolku a že kdykoli podpoří krále vojensky proti komukoli, kdo by se postavil na odpor.⁵⁹⁾ O pardubickém sjezdu nevíme sice kromě zmínky v králově dopise nic, těžko však Jan mohl dosáhnout na jeho účastnících takového závazku. Král zde vlastně požadoval, že své "provinění" mohou signatáři "Přátelského snešení" odčinit vojenským zásahem proti svým někdejšími spojencům. I to byl způsob, jak si připravit vojenské zálohy pro možnou domácí válku.

K ozbrojenému střetnutí došlo tehdy nakonec jen mezi královským vojskem a Prahou, kde Ferdinand pod ochranou armády připravoval teatrální soud s provinilci. Jiskra odporu se vznášela po násilném obsazení Malé Strany 2.července 1547, kdy začaly první srážky mezi městským a královským vojskem. O den později byly městským radám pražským odevzdány obžaloby, jež svým obsahem vyvolaly další pobouření.

Zřejmě tyto zprávy, tlumočené bratrským politikem Arnoštem Krajčím v Krajků, zastihly 4.července Jana z Pernštejna v Českém Brodě při jeho cestě z Pardubic do Prahy.⁶⁰⁾ Ubíral se tehdy ke králi, který měl rozhodnout jeho spor s Václavem Těšínským. Přesnější zprávy o dění v Praze přivezl Jan Vyskytenský, který jel Pernštejnovi naproti a do Českého Brodu dorazil 4.července před půlnocí.

Po rušné noci vyrazil Pernštejn se svým doprovodem zpět k Pardubicům. Po cestě jej dostihl králův list, datovaný 5.července 1547 v Praze.⁶¹⁾ Pod dojmem ozbrojeného odporu Prahy žádal král mimo jiné i Jana z Pernštejna, aby si připravil co možná největší a nejlépe vyzbrojené vojsko a aby v souladu s předchozím ujišťováním prokázal svou loajalitu. Hlavním úkolem bylo zabránit šlechtě a měštům z venkova táhnout Praze na pomoc. Král zaručoval beztravnost za případné škody a újmy, k nimž by mohlo při onom "zabraňování" dojít. Neznáme sice text Janovy odpovědi, ale z následného králova listu z 9.července⁶²⁾ je zřejmé, že Pernštejn žádal o vysvětlení, co se v Praze děje a proč by měl připravovat vojsko. Zmínku o sporu s Václavem Těšínským v závěru králova listu lze pak považovat za taktické připomenutí, na čem se někdy mezi 14.-16.červnem v Litoměřicích dohodli. O vypravení "domobrany", požadované v listu z 5.července, zde není ani zmínky - odpor Pražanů byl už zlomen a rozsudek vynesen (8.července).

Potrestání Prahy dávalo tušit, jakým směrem by se mohl ubírat panovníkův hněv proti šlechtickým účastníkům odboje - obsílky k soudu některých z nich byly odeslány z Prahy 8.července. Snad právě tyto události znovu oživily opoziční aktivitu východočeské šlechty, která se (jak se později ukázalo zcela oprávněně) obávala královských sankcí.

Přes Kolín a Týnec nad Labem vracel se Jan z Pernštejna ze své cesty do Prahy, přerušené 4.července 1547 v Českém Brodě. Dojel do Kladrub, kde měl při zdejší perštejnském hřebčíně s velkou koňskou oborou vybudované vedlejší ("odpočinkové") sídlo, nazývané jednoduše "Vobora".⁶³⁾ Zřejmě 8. či 9.července jej tu zastihli znepokojení šlechtici ze tří okolních krajů, kteří se obávali dalšího panovníkova postupu. Vždyť ve svých mandátech sliboval milost těm, kdo se mu podvolí. Na příkladu Prahy se ukázalo, co onou milostí myslel a řada šlechticů po obdržení obsílky k soudu těžko mohla očekávat mírnější přístup. Pernštejn ihned poslal králi o této schůzce zprávu, která Ferdinandovi došla 9.července. Z královy odpovědi, datované téhož dne (byl to tedy již druhý list Pernštejnovi, vyšlý z královské kanceláře 9.července 1547),⁶⁴⁾ vyrozumívám, že v Oboře tehdy nešlo o nic menšího, než o zřetelně manifestovanou výhrůžku vojenskou akci v případě, že královské represe budou pokračovat ("...aby... lidu obecnému ani sami sebe pozdvihovati nedali..."). Král prostřednictvím Jana z Pernštejna tlumočil východočeské šlechtě slib, že těm, kdo mu zachovají poslušnost dle znění předešlých mandátů, žádné tresty nehrozí a sporné záležitosti vyřeší budoucí řádný zemský sněm.

Janova autorita, znovu obnovená po květnovém sjezdu, a vstřícný tón králova listu splnily svůj účel a tak ani ve východních Čechách (s velkým zastoupením nejvíce ohrožené bratrské šlechty) se nepředpokládá budoucí oběti královských represí neodhodlaly k ozbrojenému odporu.⁶⁵⁾ Tečku za organizovanou rezistencí českých stavů učinil pak zemský sněm, zahájený 23.srpna 1547. Jeho účastníci rozhodli o zrušení stavovského spolku a o zničení základního dokumentu "Přátelského snešení" a příznávacích listů.

Bitva skončila, vítězové se mohli připravovat k dělení kořisti.⁶⁶⁾ Král Ferdinand I. však Janu z Pernštejna do poslední chvíle nevěřil a pokoušel se najít nitky mezi ním a Janem Fridrichem Saským i při výslechu zajatého kurfiřta. Poražený vůdce Šmalkaldského spolku ale neprozradil nic, co by mohlo uškodit komukoli jinému. I když jen stěží lze věřit, že by Jana z Pernštejna, jak při výslechu tvrdil, vůbec neznal.⁶⁷⁾

Přesto král uznal, že v Pernštejnově chování v době povstání (a zvláště v jeho poslední červnové a červencové fázi) převládala loajalita vůči panovnickému dvoru. Na miskách vah mohla hrát také skutečnost, že druhý Janův syn, Vratislav z Pernštejna, dlel v době "šmalkaldské války" spolu s arcikněžetem Maxmiliánem ve štábu habsburského vojska. A kromě toho starý Pernštejn mohl posloužit právě při onom "dělení kořisti". Jako konfiskát majetku "provinilých" královských měst připadly královské komoře tu více tu méně kompaktní komplexy vsí v okolí královských měst. Některé z nich se sice daly připojit ke starším komorním panstvím (např. některé vesnice z konfiskátů měst Nymburk a Český Brod k panství Poděbrady), většinou však byly příliš vzdáleny od ostatního královského majetku. Dalo se očekávat, že královská komora bude konfiskáty masově prodávat.

Víme, že Jan z Pernštejna již před povstáním chtěl pro své dluhy prodat poměrně rozlehlý pozemkový komplex, tvořený panstvími Chlumec a Nový Bydžov. Za blížší nejasných okolností svolil s tím, že tato panství (spolu se zbožím Hradištko) vymění s králem za konfiskáty. Výměna byla pravděpodobně oboustranně výhodná: komora získala ihned velké panství a rozšířila tak blok komorního majetku v Polabí (Poděbrady aj.), aniž musela provádět dlouholetou arondaci po jednotlivých vsích či statečích.⁶⁸⁾ Jan z Pernštejna získal namísto velkého panství, pro něž předtím při prodeji vcelku těžko hledal kupce (peněz v hotovosti měl málokdo více pohromadě a operovat s úvěrem bylo ošidné), heterogenní soubor vesnic v těsném sousedství velkých měst, které se daly výhodně zpeněžit. Prakticky ihned, ještě před zaknihováním celé transakce, je také Pernštejn začal prodávat. Často jimi vyrovnával své vlastní dluhy (věřitelům postupoval namísto peněz vesnice v příslušné hodnotě). Rychlý rozprodej vesnic z městských konfiskátů přerušila Janova smrt, ale ihned po vyřešení dispozičních práv s pozůstalým majetkem prodávali synové dál. Hodnocení této poslední finanční operace Jana z Pernštejna se v literatuře liší, pouze však detailní analýza může dát odpověď, do jaké míry byla pro perňštejnskou pokladnu výhodná.

* * *

Dochovaná korespondence Jaroslava z Pernštejna z první poloviny roku 1547 naznačuje, jakým způsobem fungovalo aktuální politické zpravodajství Pernštejnů ve vypjatých okamžicích povstání a kdo byli jeho nejvýznamnějšími články. Do popředí výrazně vystupují dva diplomaté Jana z Pernštejna oné doby: Jan Vyskytenský z Vyskytné, zprostředkující jednání s povstaleckým táborem, a

Kryštof Skuhrovský ze Skuhrova, vyjednávající Pernštejnovým jménem s podpůrci krále Ferdinanda. Oba Pernštejnovi agenti se lišili svým původem i dalšími osudy. Jan Vyskytenský, syn měšťského písaře a právníka z Kolína, se po porážce povstání a po smrti svého pána Jana z Pernštejna ztrácel z dějinné scény. Kryštof Skuhrovský, příslušník starého rytířského rodu, se přímo a aktivně podílel na královských represích vůči poraženým a značně se obohatil na konfiskovaném majetku. Z někdejšího perňštejnského služebníka a diplomata stal se zámožný a vlivný člen provládního křídla české šlechty.

Soubor šestnácti listů Jana z Pernštejna z února až června 1547 sice nijak podstatně nemění dosavadní hodnocení úlohy Jana z Pernštejna ve stavovském odboji, nicméně dokresluje důležité detaily. Obojaké Pernštejnovo chování v roce 1547 a skutečnost, že tento předák stavovské opozice nejenže po porážce povstání vyvázl bez trestu, ale dokonce se účastnil dělení konfiskovaného majetku, reflektovala soudobá společnost výrazně negativně. Jistěže ne zjevně, na to byl perňštejnský vliv u dvora v oné době exemplárních trestů příliš velký. Ale hořkou výčitku nalezneme mezi řádky v díle Sixta z Ottersdorfu. Sixt zařadil pro paměť budoucím do svého rukopisu nejen rozsáhlé přepisy listů Jana z Pernštejna, ale i svůj vlastní komentář, pro Pernštejna nikterak příznivý. Snad i proto, že oficiálně "Akta všech těch věcí" se o Janu z Pernštejna vůbec nezmiňovala.

Další cenný doklad o soudobých názorech na Pernštejnovo chování v době povstání se zachoval v análech Jednoty bratrské. Byl jde o názor jedné ze stran represemi nejvíce postižených (a tudíž a priori zaujatých), s odstupem čtyř a půl staletí jej lze hodnotit jako velmi výstižný: "... *Ba i ti, kteříž poněkud k bratřím přízni nakloněni se bejti zdáli, odvrátili se. K nimž i ti se hned připojili, kteříž bratrských věcí dobrou vědomost a pravdy při nich známost majíce, více však svět, marnou slávu a mrzuté jeho zboží, nežli Boha, pravdu jeho a přehojné jeho bohatství, milující. Z nichž nezadní byl pan Jan z Pernštejna, kterýž ač prvé u krále vždy v nenávisti, ba i v podezření a u sobě rovných pro přílišné dluhův rozmnožení a jiné věci v veliké nevážnosti byl, však již (jakož mnozí o tom z předních mluví etc.) pro podvedení některých osob etc. na zkázu, toho puntu zase u krále v přikryté a pro něho u všech stavův Království českého i Margkrabství moravského v bezděčné vzáctnosti a v znamenité slávě byl jmín...*"⁶⁹⁾

Poznámky:

1) Nejnovější analýza příčin a průběhu povstání spolu s podrobnou faktografií viz J. Janáček, *České dějiny* (dále **ČD**) I/2, Praha 1984, s.215-335. Ze starších prací neztratila svůj význam studie J. Tiefenka, *Odpor stavův českých proti Ferdinandovi I. L.1547*, Praha 1872. Též viz vylíčení příslušného období v širší koncipovaných pracích: E.B. Buchholz, *Geschichte der Regierung Ferdinands des Ersten*, I-IX, Wien 1831-1838, zvláště díl IV.; A. Rezek, *Geschichte der Regierung Ferdinands I. in Böhmen*, Praha 1878; A. Huber, *Geschichte Österreichs IV.* (1526-1618), Gotha 1892 a W.W. Tomek, *Dějiny města Prahy*,

zvláště díl XI., Praha 1897, s.309-405. Populárně laděnou, nicméně značně rozsáhlou a faktograficky obsažnou pasáž věnoval povstání i **J.L.Kofán**, Českomoravská kronika, IV, Praha 1881, s.65-166. Z novějších zahraničních prací, týkajících se českého povstání v širších evropských souvislostech, viz např. **P.S.Fichtner**, When Brothers Agree: Bohemia, the Habsburgs, and the Schmalkandic wars (1546-1547), Austrian History Yearbook 11, 1975, s.67-78; **W.Eberhard**, Monarchie und Widerstand (Zur ständischen Oppositionsbildung im Herrschaftssystem Ferdinands I. in Böhmen), München 1985; **A.Kohler**, Ferdinand I. and Estates (Between Confrontation and Co-operation 1521-1564), in: Crown, Church and Estates - Central European Politics in the 16. and 17. Centuries, London 1991, s.48-55; **R.Burkert**, Protestantism and Defence of Liberties in the Austrian Lands under Ferdinand I., tamtéž, s.58-69.

2) Krátce po potlačení povstání byly panovníkem tiskem vydány vybrané dokumenty, údajně dokládající proviněné odbojné stavů: *Akta všech těch věcí, které sou se mezi nejjasnějším knížetem a pánem, panem Ferdinandem, římským, uherským, českým etc. králem etc. a některými osobami z stavu panského, rytířského a městského Království českého léta tohoto etc. XLVII zběhly*, Praha 1547. Moderní vydání tohoto oficiálního vládního "poučení" vyšlo nákladem Historického spolku v Praze bez udání místa, roku a editora (zřejmě **J.Teige**, Praha, počátek 20.let tohoto století). Jako reakce na tendenční vládní spis vznikla rukopisná práce staroměstského kancléře Sixta z Ottersdorfu, která stále zůstává nejcennějším zdrojem informací o průběhu povstání. Práce se zachovala v mnoha soudobých i pozdějších opisech, z nejznámějších např. Universitní knihovna Praha - Klementinum, rkp. sign. XVII B 1; Knihovna Národního muzea v Praze, rkp. sign. II C 8 aj. Podstatnou část Sixtova rukopisu zpřístupnil v edici **J.Teige** (ed.), Sixta z Ottersdorfu Knihy památné o nepokojných letech 1546 a 1547 (dále **KP**), I-II, Praha b.l. (1919), závěrečnou část rukopisu, popisující královské represe (červen až říjen 1547) vydal znovu v přesnější podobě **J.Janáček** (ed.), O pokoření stavu městského léta 1547, Praha 1950. Usnesení zemských sněmů a další doklady z roku 1547 zpřístupňuje druhý díl edice Sněmů českých, vydaný jako Böhmischen Landesverhandlungen und Landtagsbeschlüsse vom Jahre 1526 an bis auf die Neuzeit (dále **SČ**), II (1546-1547), Praha 1880, též viz **E.Roubík** (ed.), Regesta fondu militare (dále **RFM**), I (1527-1589), Praha 1937. Četné dobové básně a posměšné pamflety z roku 1547 viz **J.Kolář**, Zrcadlo rozděleného království, Praha 1963. Přehled dalších nepočtených pramenů a zahraničních edicí (zvláště korespondence) viz průběžně in **ČD I/2**, s.215-335.

3) Část pramenů, týkajících se Jana z Pernštejna, zpřístupnil nesystematicky v edici či regestech **E.Dvorský** (ed.), Dopisy pánů Jana a Vojtěcha z Pernštejna z let 1509-1548, Archiv Český (dále **AČ**) XX, Praha 1902, s.1-2; **l.ž** (ed.), Listiny pánů Jana a Vojtěcha z Pernštejna z let 1491-1548, tamtéž, s.277-535; **l.ž** (ed.), Dodavky k dopisům Jana a Vojtěcha z Pernštejna, tamtéž s.526-535; **l.ž** (ed.), Dodavky k listinám pánů Jana a Vojtěcha z Pernštejna, tamtéž, s.536-540. Podíl Jana z Pernštejna na průběhu povstání hodnotí s určitými nepřesnostmi

J.Tiefrunk, Odpor stavův... (viz níže pozn.č.38,41), nezasvěceněji k tomu dosud viz **ČD I/2**, passim. Slibně nazvaná studie, kterou publikoval **J.Kotyk**, Jan z Pernštejna a jeho podíl na stavovském odboji r.1547, Zprávy Klubu přátel Pardubicka (dále **ZKPP**) 16, 1981, s.154-157, 205-211, 227-229, je populárním shrnutím, připraveným na základě výběru dostupnější literatury a edice z **AČ XX**.

4) V širších souvislostech k tomu viz **P.Vorel**, Páni z Pernštejna (českomoravský rod v zrcadle staletí), Pardubice 1993, zde i souhrnný komentovaný přehled literatury k perňštejnské tematice.

5) **B.Chudoba**, Španělé na Bílé hoře, Praha 1945, s.59 an; **Ch.Fritzová-L.Růžička**, Španělský sňatek Vratislava z Pernštejna, Sborník prací východočeských archivů 3, 1975, s.63-78.

6) **J.V.Novák**, Spor Bratří s panem Vojtěchem z Pernštejna v Prostějově r.1557 a 1558, Časopis českého muzea (dále **ČČM**), 1891; **G.A.Skalský**; Spor Bratří s Vojtěchem z Pernštejna 1557, ČMM 1909

7) **J.Růžička**, Italská cesta Jaroslava z Pernštejna roku 1559, Sborník prací východočeských archivů 4, 1978, s.153-186. K politicky motivované sňatkové aféře s pány z Lipé r.1550 viz blíže **P.Vorel**, Pernštejnská svatba v Prostějově roku 1550 (v tisku).

8) Tyto listy se dochovaly v jedněch z perňštejnských register z poloviny 16.století, darovaných do sbírek Národního muzea v Praze roku 1864 Václavem Fliedrem, hospodářským úředníkem z Brandýsa nad Orlicí: Archiv Národního muzea v Praze, sbírka F, kniha č.276 (stará ginatura IX A 3), fol.1-6. Registra, tvořená papírovými folii běžného formátu (31 x 22 cm), byla nově (nejspíše roku 1895) převázána. Z kladu složek listů je však zřejmé, že pořadí folií nebylo změněno. Původní titulní list chybí, archivář Václav Schulz dal svazku název "Přípisové listuov poselacích správců statků Pernštejnských: p.Jaroslava z Pernštejna 1547 a p.Petra Hamzy ze Zábědovic 1550-1552". Listy Jaroslava z Pernštejna z roku 1547 se však běžných hospodářských záležitostí dominia týkají jen velmi okrajově. Sám Jaroslav se zde zmiňuje o své další korespondenci jiným osobám, která do register nebyla zařazena. Z toho lze usuzovat, že dochovaná registra byla původně určena pouze pro korespondenci s níže zmíněnými dvěma perňštejnskými diplomaty a opisy ostatních listů byly zařazeny do jiných svazků běžných kancelářských register. Od června 1547, kdy Jaroslavova zprostředkovatelská role v Pardubicích skončila, nebylo třeba s oběma agenty dále korespondovat a do teprve započatých register se dále nezapisovalo. Nevyužívanou složku převzal (nepochybně s vědomím a svolením Jaroslavovým) nově jmenovaný regent Petr Hamza ze Zábědovic, který od roku 1550 spravoval perňštejnský majetek v Čechách. Dal do knihy na fol.7 zapsat nový titulní list: "Přípisové listův od pana Petra Hamzy lz Zábědovic všem třem stavům Království českého a Markrabství moravského činěných i také ouředníkům a služebníkům i poddaným jich milostí pánův, kteřížto přípisové založení jsou v tu středu při času svatých Šimoniše a Judy léta 1550". Pak následuje běžná hospodářská korespondence Hamzova z let 1550-1552 až do konce knihy. K přípravě edice viz **E.Roubík**,

Pravidla pro vydávání pramenů k novějším dějinám (16.-20.století), *Archivní časopis* 7, 1957, s.59-65, **J.Kašpar**, Úvod do novověké latinské paleografie se zvláštním zřetelem k českým zemím I, Praha 1979, **P.Čornej**, Poznámky k vydávání starších Česky psaných listů (14.-16.století), *Česká literatura* 37, 1989, s.1-15. Za cenné rady při přípravě edice děkuji PhDr.Jindřichu Franckovi.

9) Jde vůbec o nejstarší dosud známé přímé doklady, které se osoby Jaroslava z Pernštejna týkají. V časově předcházejících pramenech figuruje jen jako dítě v otcově stínu, byť právě někdy v období před rokem 1547 zřejmě Jaroslav dosáhl určitého stupně humanistického vzdělání. Kromě údaje o narození (*14.listopadu 1528 na Moravském Krumlově, okolo čtvrté hodiny odpoledne) je Jaroslav poprvé uveden v otcově listině z 13.ledna 1535, jejíž obsah se spolu s oběma bratry zavázal dodržovat, což potvrdili svými podpisy. Nejmladšímu Vojtěchovi byly tehdy dva roky, proto lze o autenticitě tohoto zápisu právem pochybovat. Spíše šlo o pozdější potvrzení, jež bylo při opisování listiny do kopíře zapsáno najednou, jako by šlo o součást původního textu z roku 1535 (AČ XX, č.319, s.380-381). První známá autentická zmínka o Jaroslavovi pochází až z roku 1542, kdy je jemu a jeho bratřím dedikován tisk knihy **J.Miliče**, Knížky o zarmúceních velikých církví svaté ..., Praha 1542 (viz pozn.č.4), dále je pak (opět spolu s bratry) připomínán až roku 1545 v souvislosti s otcovým kšaftem (AČ XX, č.360-361, s.226-227).

10) **J.Vávra**, O Slechtě, která do r.1620 v Kolíně se usazovala, *Památky archeologické a místopisné* (dále PAM) 10, 1889, s.536; **J.Šimek**, Poměry náboženské a arciděkanství v Kutné Hoře v době Ferdinanda I, *ČČM* 80, 1906, s.5; **V.Ž.** Kutná Hora za války Šmalkaldské, *ČČM* 85, 1911, s.476; **W.W.Tomek**, *Dějepis... XI*, s.410; **F.Hofmann**, Martin bakalář z Vyskytné a rukopisy kolínského, *Studie o rukopisech* 17, 1978, s.59-87; též viz **M.Collinus**, Epigramma scriptum in gratia Ioannis Wiskythenii a Wiskythna, (b.m. a b.l.), zpřístupnil **E.Menčík** (ed.), *Dopisy M.Matouše Kolína z Chotěřiny a jeho přátel ke Kašparovi z Nydrbrucka, tajemnu radovi krále Maxmiliána II.*, in: *Sbírka pramenů II*, 20, Praha 1914, s.22, pozn.1.

11) **Ottův slovník naučný XXIII**, Praha 1905, s.318-319; **RFM I**, s.62; **E.Palacký-J.Charvát**, Přehled současných nejvyšších důstojníků a úředníků, in: *Dílo Františka Palackého I*, Praha 1941, s.360-363; **E.A.Slavík**, Rod rytířů Skuhrovských ze Skuhrova 1348-1601, *Český jih* 10, č.2,5.

12) **Louňovice**; konfiskované město Tábora, koupil Skuhrovský roku 1548 od Jana z Pernštejna. Zároveň Pernštejn prodal Skuhrovského tehánu Přechu Popovskému Právečice, které Skuhrovský zanedlouho zdědil. Přímou od panovníka koupil Kryštof Skuhrovský konfiskáty měst Tábora (Domašín 1548), Kouřimě (Jilmance 1552, Žabonosy 1555) a Diviše Slavaty z Chlumu (Polní Vodčera 1552). K louňovickému zboží pak v roce 1550 Skuhrovský přikoupil od Petra z Chotětic i statky Kondrac a Olešná.

13) Blíže viz **P.Vorel**, Z dějin Valů nad Labem a blízkého okolí II, Pardubice 1984, s.21.

14) Z důvodu začlenění obsahu Jaroslavových dopisů do dobového kontextu nemohl jsem se vyhnout vylíčení základního dějového schématu českého stavovského povstání v průběhu první poloviny roku 1547. Nebyl-li uvedeno jinak, vycházím z práce **J.Janáčka**, *CD I/2*, s.215-335.

15) **AČ XX** č.407 s.250-251

16) Blíže **E.Šebek a kol.**, *Dějiny Pardubic I*, Pardubice 1990, s.131-132

17) **SČ II**, č.12, s.44-51

18) **Mandát z 28.1.1547 viz SČ II**, č.16, s.54-55. Obsah je v podstatě stejný, jako v případě mandátu z 12.ledna, král zřejmě připomínal stavům jejich povinnost pod dojmem fiaska prvního "mustruňku" z bližších krajů, který měl proběhnout 24.ledna. Též viz **ČD I/2**, s.232.

19) **AČ XX**, č.410, s.252

20) Sám fakt, že "spoušťka kohoutů" byla zvolena za záminku ke sjezdu opozice, naznačuje, že konání takové kratochvíle nebylo v zimních měsících něčím neobvyklým, co by vzbudilo podivení. Šlo o zábavu panského dvora, konanou zřejmě uvnitř zámeckého areálu, neboť účty městské pokladny z příslušného časového horizontu nic podobného nedokládají. Vzhledem k roční době lze předpokládat konání takové akce buď na vnitřním zámeckém nádvoří (možnost přihlížet z arkád) nebo v některém z velkých zámeckých sálů. Jako nejvhodnější pro akce tohoto druhu, které byly zároveň společenskou událostí, provázenou následnou hostinou atd., se jeví tzv. "mázhaus" v první patře západního zámeckého křídla. Tento sál, před přestavbou v rudolfínské době největší ze zámeckých prostor, byl již od třicátých let vyzdoben rozměrnými freskami s protestantskou symbolikou (příklad viz **E.Šebek a kol.**, *Dějiny Pardubic I*, barevné přílohy). Šlechtické zábavy tohoto druhu nebyly jen samoúčelnou podívanou; kromě funkce společenské (a někdy i konspirativně-politické, jako v tomto případě) šlo o oblíbené hazardní hry (sázky), při nichž z měšce do měšce putovaly i značně velké částky.

21) Např. **AČ XX**, č.372, s.232, **RFM I**, s.40 aj.

22) **KP II**, s.110-112

23) **E.Šebek a kol.**, *Dějiny Pardubic I*, s.199-200, pozn.č.308

24) Lze oprávněně předpokládat, že síť Janových zpravodajů pokrývala mnohem širší spektrum, než jaké zobrazují Jaroslavovy listy. Z Janovy starší dochované korespondence víme, že býval v úzkém osobním kontaktu např. i s jedním z hlavních protagonistů Šmalkaldské války, Mořicem Saským (**AČ XX**, č.238, s.126). V první polovině roku 1547 pro něj však měly existenční důležitost výsledky jednání v Litoměřicích a v Praze. Proto i zmíněné Janovy dvořany lze považovat v rámci perňštejnské diplomacie tohoto období za nejvýznamnější.

25) **KP II**, s.9-13

26) V Sixtově rukopisu mělo nejspíš stát "v pondělí dne sv. Valentina", tj. 14.2., než "pondělí po sv. Valentinu" - dle souvislostí byl list čten první den karolinských jednání, a to byl 14. únor. Případl-li svátek sv. Valentina (14.2.) v roce 1547 na pondělí, bylo by nelogické, aby další pondělí (21.7.) pisatel takto datoval, spíše by datum vztáhl k právě minulému masopustní neděli. Jednání v Litoměřicích z 8.-10.2.1547 viz SČ II, č.20, s.69-114

27) SČ II, č.20, s.113-114

28) Tato Jaroslavova zmínka naznačuje, že nejvyšší kancléř Jindřich z Plavna se na vzniku a interpretaci lednového mandátu skutečně mohl podílet více než jiní úředníci z panovníkova okolí, viz ČD I/2, s.224.

29) AČ XX, č.431, s.261

30) P.Vorěl, Urbář města a panství Heřmanův Městec z roku 1572, Výchoďočeký sborník historický 2, 1992, s.239-274.

31) Blíže k jeho osobě viz Y.Hrubý-P.Vorěl, "Burianova báseň" a pozdně-gotické Pardubice, in: Pocta Josefu Petráňovi, Opera Institutu historici Pragae C-4, Miscellanea, Praha 1991, s.161-190.

32) ČD I/2, s.235

33) Janovi z Pernštejna byli Bohunčini vnuci Pertold a Vilém z Lipé dlužní 5500 zlatých. Ty za ně jejich babička Bohunka z Pernštejna svému bratru Janovi 17. února 1547 zaplatila, za což jí její vnuci zastavili moravské panství Veverří (AČ XX, č.502, s.501-503). Půjčka 2000 kop grošů mšeňských z pardubické městské a široťní pokladny z roku 1547 není blíže časově určena, viz J.Sakař, Dějiny Pardubic nad Labem, I, Pardubice 1920, s.72. Prodej několika vesnic na Hradecku v květnu 1547 Janu z Pernštejna nepřinesl peníze v hotovosti, neboť se jednalo o přímou úhradu dluhů pozemkovým majetkem (stručný regist v AČ XX, č.506, s.503, přesněji v originálu deskového vkladu). Částku 9500 kop grošů získal Jan i zástavou panství Valašské Meziříčí v dubnu 1547.

34) Otázka Jaroslavova vzdělání a pobytu v mládí zůstává dosud velkým otázkem. Kořeny jeho humanistických zálib jsou zřejmě po právu hledány v severní Itálii (viz pozn.č.7). Pokud tam dlouhodobě pobýval, muselo to být před rokem 1547 (ostatně mladší bratr Vratislav byl ke dvoru vyslán již ve svých třinácti letech), protože od ledna 1547 jeho pohyb po Evropě můžeme sledovat vcelku souvisle. Několik let před svým finančním krachem byl Jaroslav znám jako mecenáš a podporovatel renesanční literatury a kultury, zdůrazňováno je i jeho vlastní mimořádné vzdělání ("... *Iaroslaua a Pernestain, magnificus regni Boemiae Baro, eruditissimus eruditorumque observantissimus...*"). Rozsáhlá Makovského báseň na smrt Jaroslavovu (+28.7.1560, pohřben 2.8.1560 v Doubravníku) je zřejmě tendenčně nadnesena (a sestavena spíše ze zřetelů na mladšího bratra Vojtěcha), ale i jiné prameny dokládají Jaroslavovu úzkou vazbu s okruhem tehdejších českých literátů (Kuthen, Kolínus). Blíže k tomu viz pozn.č.4. Literaturou zmiňovaná Jaroslavova náboženská intolerance (zvláště ve vztahu k Jednotě bratrské) vychází především ze starší práce J.Ehrenbergra, O vypovězení Jednoty bratrské ze statků Jaroslava Pernšteinského na rok 1547,

ČČM 23, 1849, s.3-20. V Ehrenbergrem citovaném prameni (nadto známém jen v mladším opise) jde však nepochybně o chybnou interpretaci, neboť celá záležitost se týkala ještě Jana z Pernštejna. Jaroslavův příkřejší postup vůči Jednotě bratrské (tedy skutečný, nikoli jen formální) lze sledovat až od roku 1554, viz SÚA Praha, fond Archiv bratrský (přepisy a fotokopie tzv. "Herrnhutských foliantů", dále ArB), sv.VIII, fol.18-19, 89v-90.

35) SČ II s.40-43

36) KP II s.13

37) AČ XX, č.413-414, s.252-253

38) J.Tiefrunk, Odpor stavův..., s.127, pokládá Jana z Pernštejna na březnovém sněmu za jednoho z členů opozice. Citovaný Janův text, v jehož intencích prý před započítím březnového sněmu (tj. 15.3.1547) "... *pronesl se k přátelům svým...*", je však úryvkem z Janova dopisu z 9. února 1547 (KP II, s.111-112) a byl tedy formulován za zcela odlišných okolností a za jiným účelem.

39) KP II, s.9-13

40) SČ II, č.50, s.167

41) Z Jaroslavova listu z 8.dubna 1547 (č.10) je sice zřejmé, že přes Vyskytenského Pernštejn komunikoval přímo s Vilémem Kříneckým z Ronova, vůdčí osobností stavovského výboru, ovšem i nadále se zdráhal "Přátelské snešení" spečetit, natož vyslat zemskou hotovost proti Ferdinandu I. J.Tiefrunk, Odpor stavův..., s.152 interpretuje fakt, že Jan z Pernštejna neoddržel text "Přátelského snešení" jako důsledek záměrné informační blokády Moravy, organizované zemským hejtmanem Václavem z Ludanic. Takové vysvětlení je však těžko přijatelné a je v rozporu s výše uvedenými prameny.

42) AČ XX, č.416, s.253-254

43) Když však šlo o vskutku "do tuhého", neváhal se ihned na cestu vypravit, Viz jeho spěšné cesty v dubnu do Prahy a v červnu do Litoměřic.

44) SČ II, č.87, s.239

45) AČ XX, č.417, s.254

46) KP II, s.54-56

47) SČ II, s.173

48) tj. 23.března 1547, viz SČ II, č.52, s.168-174

49) AČ XX, č.415, s.253

50) SČ II, s.121, 167, 168

51) KP II, s.56-57, J.Tiefrunk, Odpor stavův ..., s.183

52) SČ II č.97, s.276-278, ČD I/2, s.287

53) SČ II č.106, s.291-297

54) AČ XX, č.418, s.256

55) SČ II č.100 s.282-284; Není zcela jasné, o kterého člena početného rodu Švamberků šlo. Vzhledem k oslovení se asi nejednalo o Janova zetě Jindřicha ze Švamberka, ani o Jana staršího ze Švamberka (oba byli na květnovém sněmu, obsah jednání tedy znali). W/W.Tomek, Dějiny Prahy... XI, s.365, zpochybňuje správnost data Janova dopisu (11.června 1547). Ze Sixtova textu

však nevyplývá jednoznačně, že Jan z Pernštejna byl v Litoměřicích již před 9.červnem. Sixtův text "... Pražané, vidouce, an Jan z Pernštejna i téměř všickni, žádný žádnému toho nic neoznamuje, do Litoměřic jedou..." , má spíše charakter obecně formulované přesně časově neurčené vzpomínky na události z počátku června 1547, viz KP II, s.105-106.

56) AČ XX, č.521 s.534, ČD I/2, s.290

57) AČ XX, č.420 s.255 E.Buchholz, Geschichte..., IV, s.402

58) AČ XX, č.421, s.255-256, ČD I/2, s.290

59) AČ XX, č.421, s.255-256; o určité dohodě mezi oběma stranami svědčí i Ferdinandovy formulace typu "... jakž sme s tebou na tom milostivě zuostati ráčili...", "...podle našeho s tebou na tom zuostavení s nimi jednati budeš... jak jsi se i sám k tomu také podvolil..."

60) KP II, s.177-179

61) AČ XX, č.422, s.256-257

62) AČ XX, č.423, s.257-258

63) Po převodu pardubického panství do majetku panovnické komory (1560) vznikl v Kladrubech jeden z nejvýznamnějších císařských hřebčínů.

64) AČ XX, č.424, s.458-459

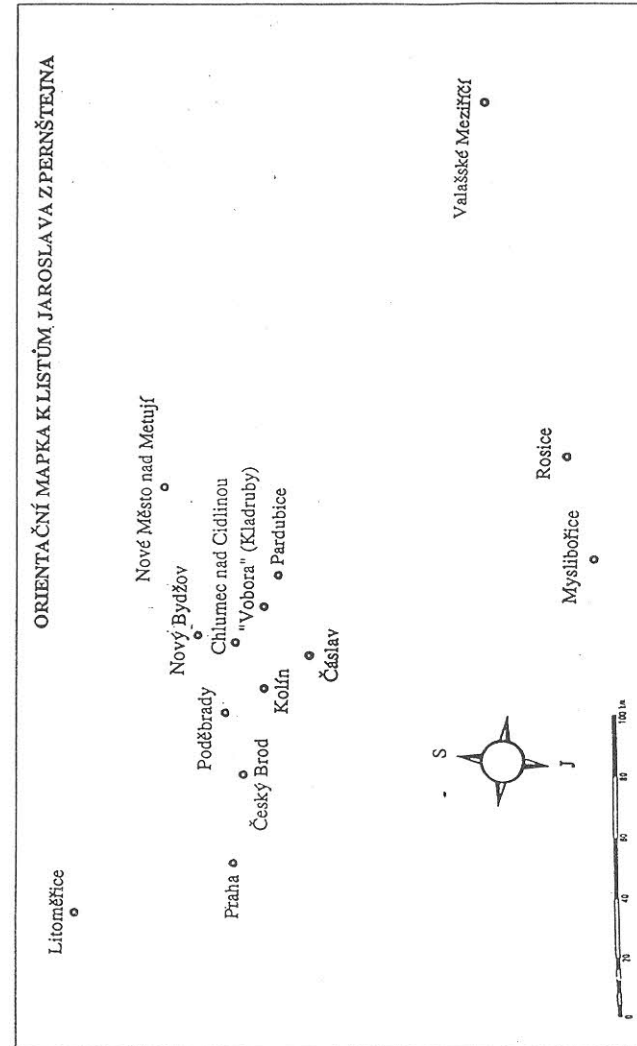
65) Z východočeské šlechty byli konfiskacemi nejvíce postiženi Bohuš Kostka z Postupic (Litomyšl), Diviš Slavata z Chlumu (Košumberk), Václav Žehušícký z Nestajova (Tupadly, Žehušice), Zikmund Anděl z Ronovce (Heřmanův Městec), Arnošt z Krajku (Mladá Boleslav), Jan Vrábský z Vrábí (Vrábí), Vilém z Valdštejna (Rychmburk, Skuteč), Jiří z Valdštejna (Hostinné), Adam z Vartmberka (Turnov, Skály).

66) SČ II, č.162, s.427-472, A.Rezek, Statky zkonfiskované r.1547 a jejich rozprodávání, PAM 10, 1874-1877, s.451-482

67) ČD I/2, s.287. Dlouhodobější přítomnost pernštejnských agentů při dvoře Jana Fridricha dokládá Jan Augusta ve svých listech Janu z Pernštejna. Ohražuje se proti zprávám, které prý kolovaly u pernštejnského dvora o Augustových kontaktech s Janem Fridrichem a o Augustově podflu na přípravě povstání. Sáhl přítom i k jisté formě nátlaku, když Janu z Pernštejna naznačil, že nejen on se pohyboval při dvoře poraženého kurfiřta: "...knížete Hanuše jsem... živ v tvář neviděl... a ač jsem v Vitemberce býval, co jsem tam jednal, kniha ta bratrská tam vytištěna v jazyku latinském, to zřetelně ukazuje, ano i někteří služebníci Vaší Milosti, kteří jsou mne tam vídali, se mnou mluvili, jedli, pili i chodili, mohou Vaší Milosti o tom jistě svědectví dáti...", viz ArB VII (sign. B 41 f), listy č.17-18 ze září 1547 na fol.29-32.

68) Arcikníže Ferdinand sice před touto směnou varoval, ale z hlediska dlouhodobého vývoje komorního velkostatku šlo nepochybně o významný přínos, viz AČ XX, č.524-525, s.535.

69) ArB VII, fol.88-89

Jaroslav z Pernštejna (1528-1560) na dřevorytu z roku 1593

EDICE LISTŮ JAROSLAVA Z PERNŠTEJNA Z ÚNORA AŽ ČERVNA 1547

č.1 (fol.1): Pardubice, středa 9.února 1547

Jaroslav z Pernštejna Janu z Vyskytné: Jaroslav očekává v nejbližší době instrukci svého otce Jana z Pernštejna, má-li vypravit již připravený vojenský kontingent zemské hotovosti do ležení k Litoměřicům. Pokud nyní dostanou rozkaz k odchodu, nedorazí k Litoměřicům dříve než do týdne.

Vyskytenskému

Pane Jene, příteli můj milej, přál bych vám etc. Na psaní páně Voldřichovo vám odpověď posílám, kderouž^{a)} jemu dodejte (neb jeho i vaše psaní panu otci sem poslal), bez pochyby, že ji vám ukáže. Jiného nevím, než Pán Buoh dej, aby dobře bylo a pan otec můj v těchto nynějších časích,^{b)} jací sou, těžkosti a pádu svého vyvarován bejti mohl. Což potřebného poznáte, neobmeškejte oznámiti. Než bude-li měti^{c)} na vejpravu lidu přijít, kdež od pana otce poselství dnes očekávám, ten lid, ač zdvihne-li se, nijakž u Litoměřic spíše bejti nemůže, než od zejtrka v tym dni.^{d)} S tím etc. Dán na Pardubicích v středu po svatě Dorotě léta xlvij [9.2.1547].

Jaroslav etc.

textově kritické poznámky: a) kderauz [v tomto tvaru důsledně i dále v textu], b) nynieyssich cziasych, c) meti, d) od zejtrzka w tym dni [rozuměj: od ztrka do týdne]

č.2 (fol.1-1v) Pardubice, pondělí 14.února 1547

Jaroslav z Pernštejna Janu z Vyskytné: Jaroslav již na základě předchozích instrukcí rozkázal vyplatit žold vojsku, které je u Nového Bydžova připraveno táhnout k Litoměřicům. S uspokojením přijímá zprávu, že je možné místo vojska poslat peníze, dodá je do Litoměřic nejpozději 16.února ráno. Kryštofa ze Skuhrova označuje za hlavního iniciátora jednání o náhradě vojska zemské hotovosti finanční částkou. Dává Vyskytenskému instrukce ohledně prodeje panství Nový Bydžov a Chlumeč nad Cidlinou, nabízených p.Šlejnicovi a o "počtu" (vyúčtování) Jana Vyskytenského.

Vyskytenskému

Pane Jene, příteli můj milej etc. Včera okolo xxiiij hodin [20,00] psaní vaše jest mi dodáno. Kdež pak co mi pan Skuhrovskej píše i vy také, tomu sem vyrozuměl, ač podle předešlejších psaní rozličnejch již sem byl rozkázal, aby dnes a zejtra peníze těm pšším zavdány byly a v středu [16.2.1547] od Bydžova k Litoměřicím aby se obrátili. Však poněvadž pak k tomu přivedeno bejti může, aby ta díra, jakož jest koli, penězi zastrčena^{a)} byla, tak učiním a na to pomyslím, aby zejtra ty peníze v Litoměřicích byly aneb v středu velmi ráno. A poněvadž sem z druhého psaní vašeho vyrozuměl, kteréž mi dnes okolo xiiij hodin [10,00] dodáno, že jest pan Skuhrovský od Litoměřic odjel, čemuž sem nerad. Jestliže by jej toto

psaní mě v Praze zastihlo, jakož jemu také^{b)} píše, a čas postačiti mohl, rád bych, aby zase k Litoměřicím se obrátil, poněvadž skrze něho začátek k penězům dáný se stal, aby již to také i dokonáno bylo. A ta ofěra jak^{c)} pobožná, nevím k svému místu aby byla přivedena.

Což se pak pana Šlejnice a kupu Chlumce dotejče, by se mělo oznámení o tom panu otci říkati, čas by se protáhl, ale poněvadž té vůle jest pan otec toho panství odbyti pro těžkosti své, nechť se panu Šlejnicovi ta dvoje registra^{d)} chlumecká a bydžovská [vydaj?].^{e)} Příjezd váš na Pardubice před nedělí masopustní [20.2.1547] já bych rád viděl nejvíce pro ty věci samotné, neb bez vás těžce co gruntovně z strany těch svědomí se vyřídí. A taky měl-li by se váš počet na Pardubicích dělati, tehdy by se v první středu v postě [2.3.1547] hned dělal. Pak-li na Mezeříčí, tehdy také v středu by se tam dělal a vy odtud přímo ku Praze byste^{f)} se obrátili. S tím etc. Datum^{g)} na Pardubicích v pondělí den svatého^{h)} Valentina Léta etc. xlvij^o [14.2.1547].

Jaroslav etc.

textově kritické poznámky: a) zastřežena, b) [po slově "také" následovalo původně "o tom", což autor škrtnul], c) [po slově "jak" následovalo původně "by", což autor škrtnul], d) reystra, e) [v rukopise sloveso chybí], f) bysyste [v tomto tvaru důsledně i dále v textu] g) dař, h) s^o

č.3.(fol.1v-2) Pardubice, pondělí 14.února 1547

Jaroslav z Pernštejna Kryštofu ze Skuhrova: S uspokojením konstatuje, že Kryštof vyjednal možnost namísto vojska poslat králi peníze. Skepticky se vyjadřuje o tom, zda by ono vojsko, které mělo 16.února 1547 odtáhnout od Nového Bydžova k Litoměřicím, vůbec vyrazilo na cestu. Žádá Kryštofa, aby v celé záležitosti dále jménem Pernštejnů jednal a vrátil se zpět z Prahy do Litoměřic. Dává Kryštofovi instrukce ohledně prodeje panství Nový Bydžov a Chlumec n.Cidlinou panu Šlejnicovi a předpokládá, že Jan z Pernštejna Kryštofa pověří, aby prodej vyjednal.

Panu Kryštofovi Skuhrovskému

Službu svou vzkazují, statečný vладыko, pane Kryštofe, příteli můj milý, přál bych vám etc. Psaní od vás jedno, v kterémž datum^{a)} v Litoměřicích v pátek po svatý Školastyce [11.2.1547] a druhé, v němž datum^{a)} v neděli před svatým Valentýnem [13.2.1547] v Praze, oboje sou mi dodány, jedno včera večer^{b)} a druhé dnes ve xiiij hodin [10,00], kterýmž sem vyrozuměl.

Což se pak toho tažení dotejče, podle prvních vašich psaní byl sem poručil ty lidi vyzdvihnouti, jak pak snadně byli by k tomu přivedeni, nevím, kdež měli v středu příští [16.2.1547] od Bydžova k Litoměřicím obrácení bejti. I poněvadž, jak sem z psaní vašeho porozuměl, k tomu ste přivedli a z pana kanclíře vyrozuměli, že místo lidí peníze od pana otce přijaty budou, sem toho velmi vděčen pro mnohé příčiny a tak učiním a to opatřím, aby ty peníze, nebudeli moci bejti zejtra, ale v středu [16.2.1547] tím raněji v Litoměřicích byly. Vy pak že ste odtud odjeli, poněvadž ste o to jednali, a kdyby vám nebylo obtížné, zase se do Litoměřic obrátili, abyšte pomohli toho vykonati, velmi bych tomu rád byl. Neb skrze vaši pomoc všecko by se volněji jednalo a na konci postavilo.

Což se pak pana Šlejnice a jednání o Chlumec a Bydžov dotejče, poněvadž o tom vím, že pan otec můj pro těžkosti své dlužné té vůle bejti ráčí to panství prodati, píše o tom panu Janovi z Vyskytné, aby jemu dvoje registra^{c)} vydal, chlumecká a bydžovská. Přijdeli pak k jednání, nemám naděje, aby vás pan otec tím pomínil, přidavouc k vám některé služebníky, kdežž sou těch panství povědomi. A protož by mi se vidělo, aby pan Šlejnic, kdyby k jednání přistoupiti chtěl, vám oznámil a vy mně a neb panu otci, jedne [?] aby k tomu jednání čas volnej položen byl. Toho psaní od vás panu otci mému svědčícího Jeho Milosti^{d)} dodati neobmeškám. S tím etc., datum ut supra.^{e)}

Jaroslav etc.

textově kritické poznámky: a) dař, b) weczir, c) Registra, d) geho mi^o, e) dath vřs

č.4 (fol.2-2v) Pardubice, úterý 15.února 1547

Jaroslav z Pernštejna Janu z Vyskytné: Oznamuje, že peněžní částku namísto zemské hotovosti do Litoměřic již odeslal. Vyjadřuje pochyby o upřímném vztahu panovníka vůči Janu z Pernštejna. Dává Vyskytenskému instrukce ohledně finančních záležitostí, nákupu koření u Židů a krejčovské zakázky a oznamuje odvolání spěšných posílů, připravených v Kolíně.

Vyskytenskému

Pane Jene, příteli můj milej etc. Bych vám měl o tom tažení mnoho psáti, na psaní páně Skuhrovského již sem já peníze poslal, snad by se Jeho Milost Král^{f)} neměl zdráhati jich přijíti. Co pak ráčí učiniti, nevím, ač to dobře znám, nerci-li ty peníze, ale by ještě pan otec ten lid poslal, že bez vejkładu u některých osob i tak bez domnění u krále nebude. V svědomí pak lidem sahati těžký věci, ale mnozí sou lidé, jaký svědomí v sobě mají, že takového při lidech hledají. Pán buoh naprav každého podle vůle své svaté, abychom, majíc upřímná svědomí, k bohu i k sobě od pána boha odplaty a ne pomsty očekávali, jest nám toho jistě potřebí.

Jakož sem vám napsal o příjezd váš na Pardubice, pak rád bych tomu byl, aby se vykonal, nemůž-li spíše bejti, ale v neděli [20.2.1547] abyšte na Pardubicích byli. Pakli nemůž bejti, ale konečně v pondělí. Neb sem ouředníka poštejnského taky obeslal, co se těch svědomí k těm soudům dotejče, aby se to na náky^{g)} míře gruntovní postavilo. A taky panu otci o tom píše, což se počtu vašeho dotýče, jestliže ráčí, aby se na Pardubicích dělal, že byste jej v středu a ve čtvrtk první postní dělali [2.-3.3.1547]. Pakli-by ráčil jej na Mezeříčí míti, tehdy z Pardubic ty dni abyšte k Jeho Milosti^{c)} jeli a odtud potom přímo k Praze. Pak co mi Jeho Milost^{d)} ráčí za odpověď dáti, uznám-li toho potřebu, prve než byste do Pardubic vyjeli, oznámím vám.

Teď vám posílám pozname[ná]no, jakýho by se koření koupiti mělo. Protož^{e)} neškodí, abyšte s těmi Židy rozmluvil, po čem by které dáti chtěli a to na té ceduli poznamenali. Potom s vámi, když ke mně přijedete, šře rozmluvím.^{h)} Jestliže je ta sukně má hotová, kterouž mi pan Karel dělati dal, pošlete mi ji, pak-li není, přičiňte se k tomu,^{g)} aby hotova byla, když byste ke mně jeti měli, abyšte ji vzali s sebou.

Těch poštvův, kteříž sou v Kolíně leželi, snad již potřebít nebude, aby se bezpotřební outraty nevedlo. Však proto poznotek co potřebného neobmeškávejte mi oznámiti. Dán na Pardubicích v outerý po svatýmⁿ⁾ Valentinu léta etc. xlvij[15.2.1547].

Jaroslav etc.

textově kritické poznámky: a) ge^{ot} kral, b) niaky, c) kgehomi^{oi}, d) geho^{ot}, e) Ptoz, f) rozmluwi, g) ktō, h) posm

č.5 (fol.2v-3) Pardubice, středa 16.března 1547

Jaroslav z Pernštejna Janu z Vyskytné: Pověřuje Vyskytenského, aby s některými osobami (Jaroslavem z Šelmberka, Jindřichem ze Švamberka, Oldřichem z Prostiboře aj.) projednal list, který poslal panovník Janu z Pernštejna. Má je požádat o radu, co by měl otec králi odpovědět. Vyjadřuje skepsi vůči otcovu počínání. Dává Vyskytenskému instrukce ohledně jeho vyúčtování a posílá mu dopisy Jana z Pernštejna, jeden pro něho, druhý pro Adama ze Šternberka k předání.

Vyskytenskému

Pane Jene, příteli můj milý. Přál bych vám etc.

Teď vám posílám přips listu, co Jeho Královská milost^{a)} panu otci mému^{b)} psátí ráčí, kderémuž, jej přečtouc, porozumíte. Pak rozmluvte o to s panem komorníkem nejvyšším, se panem z Svamberka, panem Voldřichem^{c)} i s jinými. A ten list jim ukažte, co by měl pan otec můj králi Jeho Milosti za odpověď^{d)} dáti a to mi oznamte. Neb sněm z strany toho varného nevztahuje se než v království českém a ne v hrabství kladském neb jinde. A tak já nevím, jaký pan otec můj štěstí mítí ráčí, že se spíše na něj vyhledá něco, nežli na jiného. Buď to pánu bohu poručeno. Tak jakž sem s vámi zůstal z strany počtu vašeho, buďtež s ním na ten den u mne v Pardubicích.

A teď vám posílám listy, jeden panu z Šternberka a druhý vám od pana otce svědčící. A protože ten list od pana otce panu z Šternberka, nebyl-li by v Praze, hned pošlete. S tím se dobře mějte. Datum na Pardubicích^{e)} v středu den středopostí léta etc. xlvij^o [16.3.1547].

Jaroslav z Pernštejna

textově kritické poznámky: a) geho kr^{ost}, b) otczy me^u, c) Woldrzychē, d) krali geho^ū Za odp^o, e) Dñi Na pardu^{eh}

č.6 (fol.3v) Pardubice, sobota 26.března 1547

Jaroslav z Pernštejna Kryštofu ze Skuhrova: Dává instrukci ohledně prodeje panství Chlumec n.C. panu Šlejnicovi. Celou záležitost má projednat za asistence pouze chlumeckého úředníka Václava Zachaře, ostatní osoby, které chtěl k tomu z Pardubic do Chlumce vyslat (p.Přepýšský, p.Lhotský) jet nemohou.

Panu Kryštofovi Skuhrovskému

Službu svú vzkazují, urozený vladyko, pane Kryštofe Skuhrovský etc. Píši panu Václavovi Zachařovi, úředníku chlumeckému, což se vokázání a vohledání panství chlumeckého panu Šlejnicovi dotýče.^{a)} Nemohl bych žádného z Pardubic vypraviti, aby spolu s vámi jako ten, kderež jest toho nejpovědomější, jsouc ouředníkem několik mnoho let, aby panu Šlejnicovi k vohledání to ukázáno bylo. A tak což by s vámi za nejlepší pana otce mého bejtí^{b)} poznal, aby se v tom s vámi snesl a vám oznámil.

Což se pak ceny za též panství dotýče, nevěda, jak pan Šlejnic chce kupovati, summě-li, či-li^{c)} na platy, nemohu toho u sebe na ten čas naléztí, jak by jemu to proceněno zůstali, kdy a kde byste jemu z strany ceny oznámili. Přitom za to vás žádám z té i z jiné potřeby pana otce mého, že ke mně z Chlumce na Pardubice přijedete. Neb i to vám vyznamuji, bych chtěl pana Přepyského aneb pana Lhotského vypraviti do Chlumce. Na ten den pan Přepyskej, ten v luži leží již několik dní na dna a Vyskytenskej ten v středu na noc [30.3.1547] k počtem svejm bejtí má a ten počet bez přítomnosti některých z nich od něho dělán a přijímán byl. A není žádný toho vědomější jako ouředník a protož^{d)} já též sem vám nahoře psal, již se panem Zachařem to sami uvažte a to panství ukažte. A bude-li se vám viděti, aby pan Šlejnic na horu vzat byl, poručil sem panu Václavovi Zachařovi, aby se vám v tom spravil, ač léhání nahoře žádného není, však se můž v městě léháním opatřiti. S tím etc. Datum na Pardubicích v sobotu před nedělí smrtnou léta xlvij [26.3.1547].

Jaroslav

textově kritické poznámky: a) do^{tzic}, b) slovo "beyti" dopsáno mezi řádky, c) Sumnici zlíli Na platy, d) Ptoz, e) Dñi

č.7 (fol.3) Pardubice, neděle 3.dubna 1547, 17,00 hod.

Jaroslav z Pernštejna Kryštofu ze Skuhrova: Žádá jej, aby se bez meškání a i za cenu noční jízdy ihned vypravil do Prahy, aby tam byl 4.dubna. Bližší podrobnosti mu 4.dubna v Praze ústně sdělí Jan Vyskytenský, který právě dorazil na Pardubice od Jana z Pernštejna. Jde o důležité záležitosti v zájmu Jana z Pernštejna, jehož odpověď na Kryštofův dopis Jaroslav přikládá.

p.Skuhrovskému

Můj milej příteli, pane Kryštofe Skuhrovskej etc.

Pan Jan Vyskytenskej jest^{a)} dnes jako říkáje té hodiny od pana otce na Pardubice přijel. Pak znám toho nějakou zvláštní pilnou potřebu pana otce, za to žádám, že zejtra bohda i byste měli noci přičiníti, že v Praze budete. Neb pan Jan z Vyskytné konečně zejtra bohda v Praze bude a jaká potřeba toho jest^{a)} podle poručení pana otce. A pan Jan z Vyskytné vám o tom správu dá. Věřím, že tak učiníte.

Teď vám posílám odpověď na psaní vaše od pana otce. S tím etc. Datum^{b)} na Pardubicích v neděli květnou v xxj hodinu [17,00] léta etc. xlvij [3.4.1547]. Jaroslav etc.

textově kritické poznámky: a) \overline{g} l. b) dath

č.8 (fol.4) Pardubice, středa 6.dubna 1547

Jaroslav z Pernštejna Kryštofu ze Skuhrova: Potvrzuje příjem Kryštofova dopisu a předpokládá, že se Kryštof v Praze setkal s p.Lhotským a s ním vše potřebné projednal. Janovi z Pernštejna odesílá dopisy Kryštofův a od p.Šlejnice. Ubezpečuje Skuhrovského, že udrží v tajnosti informace, které mu sdělil.

p. Skuhrovskému^{a)}

Urozenej můj milej příteli, pane Kryštofe Skuhrovský etc. Psaní vaše jest^{b)} mi věra dodáno, čemuž, přečtouc, vyrozuměl sem pak těch vět, vás širokej psaním zaneprazdňovati, poněvadž za jiné nemám, než že vaše shledání s Lhotskej v Praze bylo, nevidí mi se. Než bez pochyby, což ste potřebného poznali, že ste jemu oznámili a von taky vám. Než co se psaní páně Šlejnicova a vašeho dotejče, to oboje panu otci pošli [sic!]. Poznáte-li pak dále co potřebného, oznámíte neobmeškávejte, i já vám tolikéž oznámíte neobmeškám.

Jakož žádáte i také ve známém mně činíte, aby to v rozšíření nepřicházelo pro příčinu od vás oznámené, pak což předkládáte, znám to sám, že jest^{b)} pravda a proto^{c)} nad tím stříznosti nemějte. Datum^{d)} na Pardubicích v středu po neděli květné léta xlvij [6.4.1547].

Jaroslav

textově kritické poznámky: a) p.Skuhrowské^u, b) \overline{g} l, c) Δ pto, d) dath

č.9 (fol.4) Pardubice, středa 6.dubna 1547

Jaroslav z Pernštejna Janu z Vyskytné: Posílá 20 kusů jeřábků po zvláštním poslu, Vyskytnský je má rozdělil, jak uzná za vhodné. Alespoň jeden ať je ale dán mistru Oldřichu lékaři.

Vyskytnskému

Pane Jene, příteli můj milej, přál bych Vám zdraví etc.

Teď posílám po tomto poslu dvaceti jeřábkův a protož již jakž rozumíte, co se komu dáti má, jich podělte. Neb bylo by se jich více poslalo, ale tohoto roku mimo jiná léta větší nedostatek při nich jest.^{a)} A můž-li z toho také mistru Voldřichovi lékaři jeden dán bejti, nechť pomínut jím není. S tím etc. dathum ut supra.^{b)}

Jaroslav

textově kritické poznámky: a) \overline{g} l, b) dath vts

č.10 (fol.4v) Pardubice, pátek 8.dubna 1547

Jaroslav z Pernštejna Janu z Vyskytné: Veškeré zásilky, které přinesl Adam, odeslal Jaroslav Janu z Pernštejna, další postup zvolí dle otcových instrukcí. Vyjadřuje skepsi vůči soudobému dění. Pověřuje Vyskytnského předáním otcovy odpovědi na psaní Viléma Kříneckého z Ronova. V Kolíně zanechává jednoho posla pro přepravu spěšných zpráv. Kromě dřívce poslaných jeřábků nemůže poslat víc zvěřiny, neboť je jí tento rok nedostatek.

Pane Jene, příteli můj milý, přál bych vám zdraví etc.

Jakž Adam přijel, hned sem to všecko panu otci poslal. Jak dále o tom poručiti ráci, na oznámení Jeho Milosti^{a)} čekati budu. Než jáť tomu málo rozumím, než slyšeti se dáti, že by rádi dobré a zdá mi se, že k horšímu pospichají. Pán bůh všemohoucí rač dáti, aby dobré bylo.

Teď posílám tu odpověď od pana otce panu Vilémovi Kříneckému,^{b)} dodejte mu ji. A čemuž dále co se šikovati bude vyrozumíte,^{c)} neobmeškávejte o tom oznámíte. Neb já v Kolíně jednoho^{d)} s koněm nechám. Zvěřiny bych vám rád poslal, ale mimo ty jeřábky jest toho roku tohoto^{e)} větší nedostatek, nežli jiná léta. Než jiným časem vám to nahradím rád. S tím se dobře mějte. Datum^{f)} v pátek veliký léta xlvij^o [8.4.1547].

Jaroslav z Pernštejna

textově kritické poznámky: a) jehō^ī, b) krzynecke^v, c) wyrozu^{lc}, d) gedno^o, e) toho^o, f) dath

č.11 (fol.5) Pardubice, úterý 12.dubna 1547

Jaroslav z Pernštejna Janu z Vyskytné: Z Vyskytnského dopisu vyrozuměl, že by se sněm neměl konat. Janovi z Pernštejna ať to zatím neoznamuje. Jaroslav chce, aby otec přijel na Pardubice, neboť je potřeba, aby tu vyřídil své záležitosti. Pokud se sněm skutečně nebude konat, ať to Vyskytnský oznámí Jaroslavovi na Pardubice, Jaroslav pak dá sám vědět otci do Čáslavě a zároveň jej požádá, aby přijel do Pardubice.

Pane Jene etc. Jakož ste mi napsali, jestliže byste^{a)} tomu gruntovně srozuměli, že by z toho sněmu nic bejti nemělo, že chcete panu otci o tom oznámiti a proti^{b)} pánu poslati. Pak zdá mi se vám za potřebné napsati: Poněvadž znám toho^{c)} pilnou a znamenitou potřebu pana otce v Čechách na ten čas bejti, nezdá mi se, abyšte panu otci, by pak i s toho sněmu sešlo, oznamovati měli, aby rači na Pardubice přijel. Neb jestli že^{d)} by mi od vás oznámeno bylo, že by s toho sněmu sešlo, již bych já odsad panu otci do Čáslavě oznámení učinil, aby se pán račil k Pardubicím vobrátiiti. A protož neobmeškávejte co o tom sněmu vyrozumíte, bude-li držán neb nebude, spěšně mi oznámíte. S tím se etc., datum na Pardubicích v outerý velikonoční léta etc. xlvij [12.4.1547].

Jaroslav etc.

textově kritické poznámky: a) \overline{g} l zicysste, b) pti, c) zñā to^o, d) \overline{g} lī zic

č.12 (fol.5) Pardubice, pátek 15.dubna 1547

Jaroslav z Pernštejna Janu z Vyskytné: Oznamuje, že plánovaný příjezd Jana z Pernštejna do Prahy se opozdí. 16.dubna večer dorazí Jan teprve do Kolína a za jeden den těžko stihne dostat se do Prahy. Nechť Vyskytnský dle okolností uváží, zda je zapotřebí, aby byl Jan z Pernštejna na blíže neurčeném stavovském shromáždění (jež se dle souvislostí mělo konat ještě před zahájením sněmu) ze zdravotních důvodů omluven. Jaroslav zná obsah panovníkových dopisů i dopisů od předáků odboje a uvědomuje si jejich vzájemnou neslučitelnost. 16.dubna se chce v Kolíně setkat s otcem. Předpokládá, že 17.dubna ráno budou Vyskytnskému do Prahy dodány další instrukce od Jana z Pernštejna.

Pana Jene, příteli můj milej. Přál bych vám etc.

Dnes okolo xvj hodin [12,00] psaní vaše jest^{a)} mi dodáno, v kterýmž jest datum ve čtvrtek [14.4.1547]. To přečteš i jemu sem vyrozuměl. Pak což se příjezdu pana otce mého do Prahy dotýče^{b)}, na tom jest^{a)} bejti ráčil, aby v sobotu [16.4.1547] v Praze byl. Ale včera mi od něho psaní psaní přinešeno, že teprv v Kolíně v sobotu na noc bude. A tak rozumím, že jedním dnem v Praze z Kolína těžce bude. Jakž mi psátí ráčí, že jest^{a)} na zdraví svém velmi nedostatečen, však by mi se vidělo, abyšte o to radu vzali, bylo-li by potřeba, pokudž by náleželo, aby nějaká vmluva od pana otce při tom shromáždění se stala.

Což se pak těch psaní od jeho velebnosti císařské a krále pana našeho dotýče, viděl sem je, znám to, že ta psaní od těch osob zřízených sou jim na odpor. Proč, vykládati toho nevím. Než pán buoh rač dáti, aby to všecko k dobrému tohoto království bylo. Já sem na tom, zejtra na noc do Kolína vyjeti a tu se panem otcem svezm^{d)} se shledati, však uzná-li toho pan otec potřebu, když mu o tom psaní vašem oznámím, bezpochyby že v noci na neděli k vám^{f)} pošle, aby ráno v neděli [17.4.1547] k poselství od pana otce vás došlo. S tím etc., datum^{g)} v pátek před provodní nedělí léta etc. xlvij [15.4.1547].

Jaroslav etc.

textově kritické poznámky: a) gī, b) do^{czc}, c) naō, d) sepañe otczē swej, e) to^o, f) kwā, g) datf

č.13 (fol.5v) Pardubice, čtvrtek 4.května 1547

Jaroslav z Pernštejna Janu z Vyskytné: Instrukce ohledně p.Kanky, který slíbil Janu z Pernštejna půjčit peníze. Tuto skutečnost má Vyskytnský oznámit p.Petru Dobřenskému a vyjednat, zda by nebylo možné peníze složit přímo v Praze, aby se ušetřily náklady na cestu na Myslibořice.

Pana Jene, příteli můj milej. Přál bych vám etc.

Podle poručení pana otce teprva dnes s panem Kankou o ty peníze na místě sem postavil, neb jest prve ke mně přijeti nemohl, a to tak, že panu otci řekl jest ten list s dobrou volí dáti. A jakž budu mít tu dobrou vůli i s listem, neobmeškám vám toho do Prahy poslati. A protož^{a)} o tom panu Petrovi Dobřenskému oznámte, že jest pan Kanka panu otci těch peněz půjčiti připověděl, mohly-li by tu v Praze položeny bejti. Bylo by dobře, neb bude-li se mít pro ně na Myslibořice

poslati, co se utratí, že by se skoro mohl ourok polouletní tím spraviti, a tak se vždycky škoda k škodě přikládá. Již to dále vašemu rozumu k opatření poroučím. S tím etc. Datum na Pardubicích^{b)} ve čtvrtek den svatého^{c)} Floriana léta xlvij^o [14.5.1547].

Jaroslav

textově kritické poznámky: a) Aptož, b) Dñ, c) S^o

č.14 (fol.5v) Pardubice, neděle 12.června 1547

Jaroslav z Pernštejna Janu z Vyskytné: Vyskytnského list posílá Jaroslav za Janem z Pernštejna, který 11.června odjel z Pardubic do Litoměřic ke králi a nocoval v Poděbradech. Úředník z Nového Města poslal na Pardubice 150 kop grošů, s nimi je již na úhradu dluhu purkrabího z Nového Města přijato celkem 2000 kop grošů.

Pana Jene etc.

Ten list od vás Jeho Milosti^{a)} panu otci svědčící jest^{b)} včera na Pardubice přinešen, kderež sem otevřel i jemu, přečteš jej, porozuměl. I hned nemeškaje za panem otcem^{c)} sem jej poslal, neb včera z Pardubic již do Litoměřic ke králi Jeho Milosti^{d)} jeti a nocleh v Poděbradech míti jest^{b)} ráčil.

Také vám oznamuji, že jest ouředník novoměstský sem na Pardubice dnes poslal 150 kop grošů, mimo to, což jest^{b)} prve z Nového Města vyzdviženo. Tak jest^{b)} na ten dluh páně purkrabův z Nového Města na Pardubice přijato i s těmi 1850 kopami grošů, kderž sou předešle dány a vám při předešlé jízdě pana otce do Prahy poslány, 2000 kop grošů.^{e)} A protož vám o tom^{h)} oznamuji, abyšte, věduce o tom, věděli se čím spraviti. Datumⁱ⁾ na Pardubicích v neděli před svatým Vítem^{j)} léta 1547 [12.6.1547].

Jaroslav

textově kritické poznámky: a) gēho^{ou}, b) gī, c) otczē, d) gehomi^{ou}, e) ij^c β, f) xviii^c β, g) ij^m β, h) Aptožwā otō, i) dāfñ, j) S^m witē

č.15 (fol. 6) Pardubice, neděle 15.června 1547

Jaroslav z Pernštejna Janu z Vyskytné: Jaroslav posílá důležitý list Janu z Pernštejna. Vyskytnský mu jej má urychleně dodat. Pokud Jan z Pernštejna není v Praze, má být dopis za ním poslán do Litoměřic. Zároveň Jaroslav posílá důvěrný list pro p.Heřmana Lhotského, jemuž má být předán do vlastních rukou.

Pana Jene, příteli můj milý etc.

Píši teď Jeho Milosti^{a)} panu otci o některé dosti pilné potřeby. Jestliže ještě Jeho Milosti^{a)} pana otce v Praze není, aneb rozumíte-li, že by to psaní v Litoměřicích pána zastihlo, bez meškání je za panem pošlete. Přitom vám teď také list, kterýž panu Heřmanovi Lhotskému píši, posílám. Protož prosím, ^{b)} že to tak opatříte, aby jemu samému dodán byl, neb mu o pilné potřeby své píši, o čemž

bych nerad, aby jiní věděli. A protož pošlete jej spolu s panským listem. Jiného vám na ten čas psátí nevím, než bude-li vůle boží, tak se naději, že se s vámi v Praze brzy shledám. S tím etc. Datum^{c)} v středu den svatého^{d)} Víta léta 1547 [15.6.1547].

Jaroslav etc.

textově kritické poznámky: a) ge^{ou}, b) Etot prosy, c) dañh, d) S^o

č.16 (fol.6) Pardubice, sobota 18.června 1547

Jaroslav z Pernštejna Janu z Vyskytné: Jaroslav by nutně potřeboval hovořit s otcem a s bratrem. Chce se za otcem vypravit do Prahy. Ať mu Vyskytenský dá zprávu ihned, jakmile bude vědět, kdy by měl Jan z Pernštejna přijet do Prahy. Také ať oznámí, kdyby do Prahy přijel p.Burian Trčka.

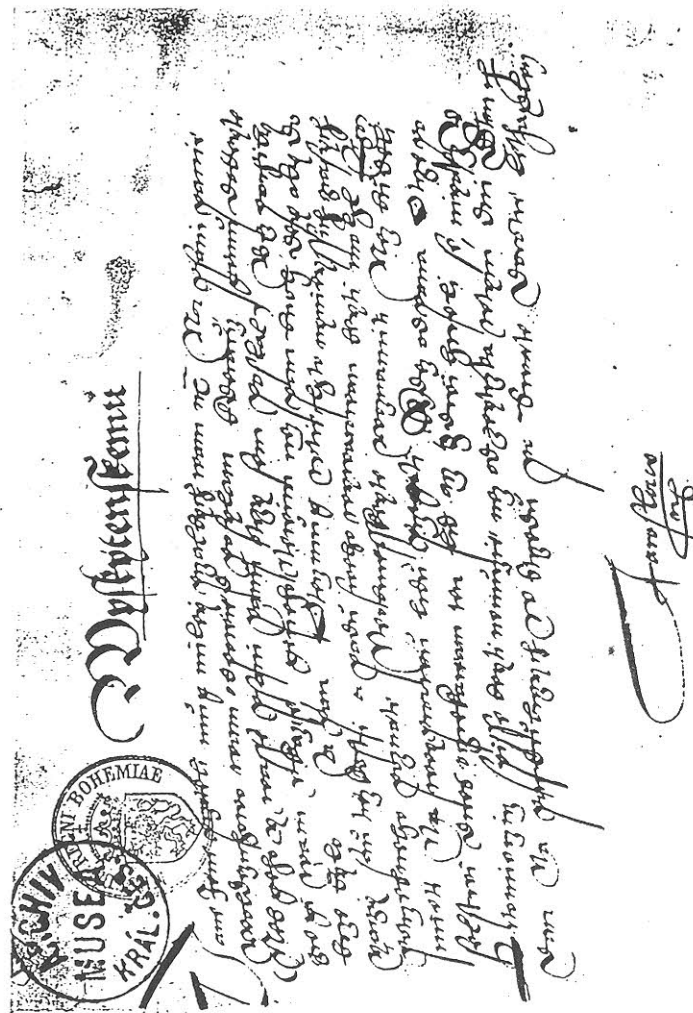
Pane Jene Vyskytenský etc.

Z té příčiny teď k vám naschvál posílám,^{a)} poněvadž jízdu svou ku panu^{b)} otci pilnou a potřebnou do Prahy zdám, jakž nejprve to zvíte, že by pan otec měl do Prahy přijeti, spěšně dnem^{c)} i nocí mi o tom oznamte, neb bych měl s panem otcem spolu i s bratrem^{d)} svejm o pilné potřeby panské rozmluviti. S tím etc. datum^{e)} v sobotu po svatém Vítě léta xlvij^o [18.6.1547].

Taky mi o tom oznamte, kdyby koliv pan Burjan Trčka do Prahy přijel.

Jaroslav

textově kritické poznámky: a) posylā, b) pa^v, c) dnē, d) bratrē, e) dañh

Ukázka rukopisného textu register: dopis č.1 z 9.února 1547

REJSTŘÍK JMEN A MÍST

- Adam, posel, č.10
Bydžov viz Nový Bydžov
císař viz Karel V.
Čáslav, č.11
Dobřenský z Dobřenic Petr a na Vale nad Labem, písař při úřadu desk zemských, č.13
Ferdinand I. ("Jeho Milost král"), král český 1526-1564, č.4, 5, 12, 14
Humpolec viz z Prostiboře
Chlumeck nad Cidlinou, č.2, 3, 6
pan kancléř viz z Plavna
Kanka, blíž neidentifikovaný věřitel Jana z Pernštejna, č.13
Karel V., císař římský v letech 1530-1558, č.12
pan Karel, č.4
Kladsko č.5
Kolín č.4, 10, 12
pan komorník viz z Šelmberka
král viz Ferdinand I.
Křinecký viz z Ronova
Lhotský viz ze Zásmuk
z Lípy Trčka Burian, č.16
Litoměřice č.1-3, 14, 15
Meziříččí viz Valašské Meziříčí
Myslibořice, č.13
Nové Město nad Metují, č.14
Nový Bydžov č.2, 3
Pardubice č.1-16
z Pašíněvsi Zachař Václav, pernštejský hejtman na panství Chlumeck nad Cidlinou v letech -1531-1548, č.6
z Pernštejna Jan ("pan otec"), otec Jaroslava z Pernštejna, č.1-8, 10-16
z Pernštejna Jaroslav, autor listů v edici č.1-16
z Pernštejna Vratislav ("s bratrem svejím"), bratr Jaroslava z Pernštejna č.16
z Plavna Jindřich ("pan kancléř"), nejvyšší kancléř Království českého v letech 1542-1554, č.3
Poděbrady č.14
Potštejn ("ouředník potštejský"), č.4
Praha č.2-5, 7, 8, 12-16
z Prostiboře Humpolec Oldřich a na Lochovicích ("pan Voldřich"), pražský právník a místopísař Království českého v letech 1545-1552, č.1, 5
Přepýšský viz z Rychmburka
z Ronova Křinecký Vilém, jeden z politických vůdců Jednoty bratrské a jedne z neaktivnějších členů stavovského výboru v době povstání, č.10
z Rychmburka Přepýšský Jindřich, jeden z pernštejských úředníků na pardubickém panství, č.6
ze Skuhrova Skuhrovský Kryštof, č.2-4, 6-8
z Šelmberka Jaroslav a na Kostí, nejvyšší komorník Král.čes. v letech 1525-1549, kdysi tchán Jana z P. a děd Jaroslava z P., č.5
ze Šlejšvic Jiří na Rumburku a Šluknově č.2, 3, 6, 8
ze Šternberka Adam a na Zelené Hoře, purkrabí karlístejský v letech 1546-1549, č.5
ze Švamberka Jindřich a na Zvíkově, sudí dvorský v letech 1544-1549, zeť Jana z Pernštejna, č.5
Trčka viz z Lípy
Valašské Meziříčí č.2, 4
Voldřich viz Humpolec
Voldřich mistr, lékař, č.9
z Vyskytné Vyskytenský Jan, č.1-16
Zachař viz z Pašíněvsi
ze Zásmuk Lhotský Heřman, jeden z pernštejských úředníků na pardubickém panství, č.6, 8, 15

Pernsteinsche Diplomatie in der Zeit des Ständeaufstandes 1547 (Edition von Jaroslavs von Pernstein Briefen vom Feber bis Juni 1547) (Zusammenfassung)

In vorliegender Edition eröffnet der Autor den Komplex von 16 Briefen, welche Jaroslav von Pernstein (1528 - 1560), ältester Sohn eines der Führer der böhmischen oppositionellen Stände Jan von Pernstein (1480 - 1548) vom Pardubitzer Schloss aus in der Zeit vom Feber bis Juni 1547 absendete. Gerichtet sind die Briefe an zwei in Diensten pernsteinischen stehenden Diplomaten: Jan Vyskytenský von Vyskytná, Jans von Pernstein Vertreter in dem Lager der aufständischen Stände, und Kryštof Skuhrovský von Skuhrov, der dieselbe Funktion bei der proköniglichen Partei bekleidete.

Der während des Aufstandes im Pardubitzer Schloss residierender Jans von Pernstein Sohn, Jaroslav, nahm die Funktion eines Vermittlers von Agenturnachrichten wahr zwischen seinem, damals größtenteils in Mähren (Valašské Meziříčí, Rosice bei Brünn) weilenden Vater und der bereits erwähnten im Dienstverhältnis stehenden Diplomaten, welche die Pernsteine bei Verhandlungen in Prag und Leitmeritz vertraten. Durch Vergleich von Jaroslavs bisher nicht durch Forschungsarbeit ausgenützten Briefe und durch weitere Quellen aus der Zeit des böhmischen Ständeaufstandes versucht der Autor die Rolle Jans von Pernstein im Ständeaufstand näher zu beleuchten.

Im Verlauf Jans von Pernstein Verhältnis zum Aufstande grenzt der Verfasser zwei Bruchperioden ab. Die erste ist Anfang Februar; die radikale Opposition in Böhmen erwartete, daß sich Pernstein als ihre langjährige Führungspersönlichkeit an die Spitze des Aufstandes stellte. Nicht nur, daß Jan von Pernstein diese Möglichkeit dezisiv abwies, sondern als einer von wenigen böhmischen Magnaten, obzwar mit Verspätung, den Befehl zur Aussendung seiner Truppen der Landesbereitschaft in das Lager bei Leitmeritz erteilte, und zwar konform mit dem strittigen Mandat des Königs Ferdinand vom Jänner. Den auf den 16. März proponierten Abgang pernsteinischer Truppen aus dem Lager bei Nový Bydžov rief Jaroslav von Pernstein im letzten Augenblicke wider, und zwar auf Grund einer von Kryštof Skuhrovský stammenden Nachricht. Dieser wird auch für die Hauptperson gehalten, die die Verhandlung (mit dem höchsten Kanzler Jindřich von Plauen) über die Ersätzbarkeit der Landesbereitschaft durch einen entsprechenden Betrag initiierte. Jans von Pernstein Haltung erweckte ein tiefes Misstrauen im Lager der Aufständischen, welches mit seinem einstigen Führer über die Angelegenheiten des Aufstandes zu verhandeln ablehnte, denn es fürchtete, daß Informationen entschlüpfen. Von der Versammlung des aufständischen Adels im März an versuchte er durch Vermittlung von Jan Vyskytenský eine Annäherung an seine ehemaligen politischen Partner, zu konkreten Schritten zu Gunsten des Aufstandes entschloss er sich nicht. Begreiflicherweise weigerte sich die Opposition mit Pernstein zu verhandeln, solange er sich nicht eindeutig (in schriftlicher Form) zu dem im Texte des "Freundschaftlichen

Poeschlusses" vom März 1547 formulierten Programm anschliesst. Pernstein versuchte seinen Entschluss auf das möglichste zu verschieben. Erst bei Gelegenheit des April- Landtages in Prag, zu dem er persönlich eintraf, war er unter einem gesellschaftlich - politischen Druck praktisch gezwungen, einen Entschluss zu fassen. Würde er sich dem Lager der Aufständischem nicht anschliessen, drohte ihm laut der Versammlungs beschlüsse im Falle des Sieges der Aufständischen Vermögenskonfiskation und Vertreibung. Nach mehrfacher Verhandlung schloss sich auch Jan von Pernstein dem aufständischen Lager bei und auf Grund einstiger Autorität wurde er zum Urheber weiterer Aktionen der Opposition. Insbesondere durch sein Verdienst orientierte sich die Aktivität des aufständischen Lagers von militärischen Aktionen zur diplomatischen und rechtlichen Sphäre. Der König Ferdinand bediente sich des Jan von Pernstein auch als Vermittler zur Beruhigung des oppositionellen Adels auf dem Lande, der im Jahre 1547 königliche Repressalien befürchtete und die Möglichkeit eines weiteren bewaffneten Widerstandes in Erwägung zog. Ähnlich nützte Ferdinand auch Pernsteins finanzielle Probleme aus; insbesondere durch Pernsteins Vermittlung gelang es der königlichen Kammer, den größten Teil des den königlichen Städten konfiszierten Vermögens vorteilhaft zu veräußern oder auszutauschen. Die opportune Einstellung des älternden Jan von Pernstein im Ständeaufstande des Jahres 1547 hält der Autor für ein Symptom seiner (am meisten durch die Ansprüche des königlichen Hofes verursachten) finanziellen Probleme, als auch für das Bestreben seinen drei Söhnen eine zweckdienliche Position am königlichen Hofe zu erhalten. In der Hälfte des 16. Jahrhunderts stellen die Pernsteine ein typisches Beispiel der Umwandlung von ständischen Führern in königliche Höflinge dar. Die aus der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts erhaltene Korrespondenz von Jaroslav von Pernstein ändert zwar grundsätzlich die bisherige Bewertung der Rolle seines Vaters im Ständeaufstand nicht, sie informiert aber über wichtige Details. Vor allem bezeugt sie, auf welche Weise das aktuelle politische Nachrichtenwesen der Pernsteine in spannenden Momenten (einschliesslich des Kommunikationsproblems) fungierte und wer seine wichtigsten Mitglieder waren.